

सत्तरी म्हालांतल्या वेंचीक कवींच्या संदर्भांन कोंकणी कवितेंत समाज वेवस्था
आनी पर्यावरणीय विचार

(Sattari Mhalantalya vechik kavicha sandharbat konkani kavitet Samaj
vevastha ani paryavarnik vichar)

A Dissertation for

Course code and Course Title: KON-650

Credits: 16

Submitted in partial fulfilment of Masters Degree

MA in Konkani

by

Ms. Vishakha Naik

Seat Number: 22P0180039

ABC ID: 542633942620

PRN: 201912124

Under the Supervision of

Ms. Krupali Naik

Shenoi Goembab School of Languages and Literature

Discipline of Konkani

Goa University

April 2024

Examined by:

Seal of the School

DECLARATION BY STUDENT

I hereby declare that the data presented in this Dissertation report entitled, 'सत्तरी म्हालांतल्या वेंचीक कवींच्या संदर्भांत कोंकणी कवितेंत समाज वेवस्था आनी पर्यावरणीय विचार'(Sattari Mhalantalya vechik kavicha sandharbat konkani kavitet Samaj vevastha ani paryavarnik vichar) is based on the results of investigations carried out by me in the Discipline of Konkani at the Shenoi Goembab School of Languages and Literature, Goa University under the Supervision of Ms. Krupali Naik and the same has not been submitted elsewhere for the award of a degree or diploma by me. Further, I understand that Goa University or its authorities will be not be responsible for the correctness of observations / experimental or other findings given the dissertation.

I hereby authorize the University authorities to upload this dissertation on the dissertation repository or anywhere else as the UGC regulations demand and make it available to any one as needed.

Vishakha Naik
Seat no:- 22P0180039

Place: Goa University.
Date:

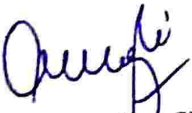
COMPLETION CERTIFICATE

This is to certify that the dissertation report 'सत्तरी म्हालांतल्या वेंचीक कवींच्या संदर्भांत कोंकणी कवितेंत समाज वेवस्था आनी पर्यावरणीय विचार'(Sattari Mhalantalya vechik kavicha sandharbat konkani kavitet Samaj vevastha ani paryavarnik vichar) is a bonafide work carried out by Miss Vishakha Vasudev Naik , under my supervision in partial fulfilment of the requirements for the award of the degree of Master of Arts in the Discipline of Konkani at the Shenoι Goembab School of Languages and Literature, Goa University.

Ms Krupali Naik

Discipline of Konkani

Date:

Prof. Anuradha Wagle

School Stamp

Dean, Shenoι Goembab School of Languages and Literature

Date:

Place: Goa University

उपकाराची उतरां

‘सत्तरी म्हालांतल्या वेंचीक कवींच्या संदर्भान कोंकणी कवितेंत समाज वेवस्था आनी पर्यावरणीय विचार’ ही प्रबंधिका पुराय करून हाडपाक खूब जाणांनी हातभार लायला. ह्या पुराय प्रबंधिकेचे अभ्यास प्रक्रियेंत सगळ्यांत पयली हांव म्हजी मार्गदर्शिका हांचे उपकार मानता. प्रा. कृपाली नायक हांणी दिल्ल्या योग्य मार्गदर्शना खातीर हांव तांचे उपकार मानता. तशेंच कोंकणी शाखेचे संचालक डॉ. हनुमंत चोपडेकर हांचेय हांव उपकार मानता.

प्रकाश पर्येकार आनी गोपिनाथ गावस हांणी आपलो मोलादीक वेळ दिवन कांय तांच्या कविता संग्रहांतले कांय कवितांचो अर्थ स्पश्ट सांगिल्ले कारणान हांव तांचेय उपकार मानता. तशेंच महादेव गांवकर हांच्यानी लेगीत आपलो वेळ दिवन म्हाका मार्गदर्शन दिल्ले कारणान तांकाय हांव देव बरें करूं म्हणटा.

गौरी नायक हांणी सत्तरी वाठाराच्या इतिहासा विशीं म्हायती दिल्ले कारणान तांकाय हांव देव बरें करूं म्हणटा, पिसुर्ले पंचायतीचो कर्मचारी मनीश मयेकार हांणी सत्तरीची भुगोलीक म्हायती दिल्ले कारणान तांका लेगीत हांव देव बरें करूं म्हणटा.

तशेंच म्हजी आवय ललीता नायक आनी म्हजो बापूय वासुदेव नायक हांच्यानी दिल्ल्या प्रोत्साहना शिवाय हो प्रकल्प पुराय जावचो नासलो. शेवटाक जाणी जाणी प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षपणान ही प्रबंधिका पुराय करून हाडपाक आदार दिला तांका सगळ्यांक हांव देव बरें करूं म्हणटा.

प्रस्तावना.

सत्तरी वाठाराक इतिहासाचें व्हड दायज आसा. गोंयच्या आदीम संस्कृतीचे अवशेश म्हणून आयज लेगीत आमका ह्या वाठारांतली भास, सण, उत्सव आनी परंपरांनी पळोवपाक मेळटात तशेंच हो वाठार सैमान नटिल्लो आसा. सत्तरीचें खाशेंलेपण म्हणल्यार थंयचे धबधबे आनी रान वाठार.

सत्तरी वाठार हो जसो सैमा खातीर फामाद आसा तसोच साहित्यीक मळार लेगीत उदरगतीचीं पावलां मारीत आसा. ह्या वाठारांत आमकां जायते मराठी, कोंकणी लेखक मेळटात. जांचें कोंकणी खातीर योगदान आसा. तांचे कविता संग्रह, निबंध संग्रह, एकांकी, कादंबरी अशा तरेचें साहित्य उजवाडाक आयिल्लें आसा. सत्तरी वाठारांत समाज वेवस्था आनी पर्यावरण हे दोन घटक खूब महत्वाचे आसात, जातूंत समाज वेवस्था पळोवपाक गेल्यार थंयची संस्कृताय, चाली रिती, परंपरा, देवधर्म हें हेरा परस वेगळें आशिल्लें दिसता.

पर्यावरणाचो विचार केल्यार आमकां म्हादय अभयारण्य, म्हादय न्हंय, म्हादय न्हंयचो उगम, थंयचें वारें हें सगळें सत्तरीच्या पर्यावरणाचो मुखेल भाग आसा. सत्तरी म्हालांतल्या लेखकांचे विशय सत्तरीचें पर्यावरण आनी समाज वेवस्था हांगा सावन सुरू जातात.

ह्या प्रबंधिकेन अभ्यासा खातीर सत्तरी म्हालांत प्रकाशीत जाल्ल्या कविता संग्रहांचेर अभ्यास करपाचो थारायला. सत्तरी म्हालांत चड प्रमाणांत कविता संग्रह प्रकाशीत जाल्ले मेळना पूण, थोडे आसून लेगीत कोंकणी साहित्यांत तांची मोलादीक अशी

भर आसा. हया कविता संग्रहांचेर समिक्षा जाल्ली पळोवपाक मेळना. तशेंच हेर कवी लेगीत सत्तरी म्हालांत आसात जांची पुस्तकां प्रकाशीत जाल्ली ना. वेग वेगळ्या दिसाळ्यांनी, नेमाळ्यांनी तांच्यो कविता आसतात. ज्यो पर्यावरण आनी समाज वेवस्था हया विशयांक धरून येतात. 'आमचे आमी' कविता संग्रह हो प्रकाश पर्येकार हांणी बरयला. तातूंत पर्यावरणाक केंद्रस्थान दवरून आमकां जायत्यो कविता आयिल्ल्यो पळोवपाक मेळटात. तशेंच गोपीनाथ गावस हांचो 'घोले घोले' कविता झेलो, शाबा कुडतरकार हांचो 'वावझड', महादेव गांवकार हांचो 'वझरो' कविता झेलो हांवे हया अभ्यासा खातीर वेंचून काडल्यात. हांच्या कवितेनी सामाजीक वेवस्था आनी पर्यावरणीय विशय आयिल्ले दिश्टी पडटा. हया विशयाचेर आजून मेरेन अभ्यास जावंक ना देखून प्रबंधिके खातीर हो विशय निवडला.

मांडावळ

उपकाराचीं उतरां.....

प्रस्तावना.....

सारांश.....

सारगर्भ उतरां.....

प्रकरण 1 : विशय प्रवेश

1.1 विशयाची फांटभूय

1.2 सोदवावराचो हेतू

1.3 सोद वावराची परिकल्पना

1.4 सोद वावराची मर्यादा

1.6 सोद वावराच्यो पद्दती

प्रकरण 2 : कोंकणी कविता : स्वरूप आनी संकल्पना

2.1 कवितेचें स्वरूप

2.2 कवितेची संकल्पना

2.3 कवितेची व्याख्या

प्रकरण 3. : सत्तरी वाठाराची भुगोलीक आनी संस्कृतीक वळख

3.1 भुगोलीक वळख.

3.2 संस्कृतीक वळख

प्रकरण 4 : समाज वेवस्था आनी पर्यावरणीय विचार

4.1 समाज : संकल्पना आनी स्वरूप

4.1.1 समाजाची संकल्पना

4.1.2 समाजाचें स्वरूप

4.1.3 समाजाची व्याख्या

4.2 पर्यावरणीय विचार

4.2.1 पर्यावरणाचें स्वरूप

4.2.2 पर्यावरणाची संकल्पना

4.2.3 पर्यावरणाची व्याख्या

प्रकरण 5 : समाज वेवस्थेक धरून आयिल्ल्यो कविता

5.1 कवितेंत आयिल्लो समाज

5.2 लोक संस्कृताय

5.3 अर्थ वेवस्था

5.4 समाजांत चित्रायिल्ली बायल

प्रकरण 6 : पर्यावरणाक धरून आयिल्ल्यो कविता

6.1 पर्यावरणाच्या घटकाचेर आधारिल्ल्यो कविता

6.2 उद्देगीकरणाक लागून आयिल्ल्यो कविता

6.2 पर्यावरणाची संवेदना सांगपी कविता

प्रकरण 7 : निश्कर्श

- आदारावळ

प्रकरण 1 - विशय प्रवेश

- 1.1 विशयाची फांटभूय
- 1.2 सोद वावराचो हेतू
- 1.3 सोद वावराची परिकल्पना
- 1.4 सोद वावराची मर्यादा
- 1.5 सोद वावराच्यो पद्दती

1.1 विशयाची फांटभूय

सत्तरीक इतिहासाचें व्हड दायज आसा. गाँयच्या आदिम संस्कृतीचे अवशेश आयज लेगीत आमका ह्या वाठारांतली भास, सण, उत्सव आनी परंपरांनी पळोवपाक मेळटात तशेंच हो वाठार सैमान नटिल्लोय आसा. सत्तरीचें खाशेलपण म्हणल्यार थंयचे धबधबे आनी रान वाठार.

सत्तरी वाठार जसो ताच्या सैमा खातीर फामाद आसा तसोच साहित्यीक मळार लेगीत उदरगतीची पावलां मारीत आसात ह्या वाठारांत आमकां जायते मराठी, कोंकणी भाशेंत बरोवपी लेखक गावतात. जांचे कोंकणी खातीर योगदान आसात जांचे कविता संग्रह, निबंध संग्रह, संशोधन, एकांकी, कादंबरी अशा तरेचे साहित्य उजवाडाक आयिल्लें आसा.

सत्तरी वाठारांत समाज वेवस्था आनी पर्यावरण हे दोन घटक खूब महत्वाचे भाग आसा जातूंत समाज वेवस्था पकोवपाक गेल्यार थयची संस्कृताय, चाली रिती, परंपरा, देवधर्म हे सत्तरी म्हालांत हेरा परस वेगळे आशिल्ले दिसतात. पर्यावरणाचोय विचार केल्यार सत्तरी वाठार हो सैमान नटिल्लो आसा. म्हादय अभयारण्य, म्हादय न्हंय, म्हादय न्हंयचो उगम, थयचे वझरें हे सगळे सत्तरीच्या पर्यावरणाचो मुखेल भाग आसात. सत्तरी म्हालांतले कविता बरोवपी लेखकांचे विशय सत्तरीचे पर्यावरण आनी समाज वेवस्था हांगासरल्यान सुरवात जाता. ह्या प्रबंधिकेन अभ्यासा खातीर सत्तरी म्हालांत प्रकाशीत जाल्ल्या कविता

संग्रहांचेर अभ्यास करपाचो थारायलां. तशेंच सत्तरी म्हालांत चड प्रमाणांत कविता संग्रह प्रकाशीत जाल्ले मेळना पुण, थोडे आसून लेगीत कोंकणी साहित्यांत तांची मौलादीक अशी भर घातला. ह्या कविता संग्रहांचेर समिक्षा जाल्ली पळोवपाक मेळना. तशेंच हेर कविता बरोवपी लेगीत सत्तरी म्हालांत आसात जांची पुस्तकां प्रकाशीत जाल्ली ना पूण वेगवेगळ्या दिसाळ्यांनी, नेमाळ्यांनी तांच्यो कविता येतात ज्यो पर्यावरण आनी समाज वेवस्था ह्या विशयांक धरून येतात. 'आमचे आमी' कविता संग्रह जो प्रकाश पर्येकार हांचाणी बरयला जातुंत पर्यावरणा विशी आमका खुबशो कविता पळोवपाक मेळटा. तशेंच गोपीनाथ गावस हांचो 'घोले घोले' कविता संग्रह, शाबा कुडतरकार, शांती तेंडुलकार, महादेव गांवकार हांच्या कवितेनी सामाजीक वेवस्था आनी पर्यावरणीय विशय आयल्ले दिश्टी पडटा. ह्या विशयाचेर आजून मेरेन अभ्यास जावंक ना देखून प्रबंधिके खातीर हो विशय निवडला.

1.2 सोद वावराचो हेतू

1- सामाजीक प्रस्न आनी संवेदना कवितेंत कशे तरेन हाताळल्या ते पळोवपाक मेळटले.

2 - सत्तरी वाठारांतली उतरावळ कशें तरेन साहित्यांत आयल्या ती पळोवपाक मेळटले.

3 -सामाजीक वेवस्था आनी पर्यावरणीक विचार कवितेंत कशे तरेन चित्रायला ते पळोवपाक मेळटले.

4- वेगवेगळे विशय कशे तरेन कवितेंत आसपावल्यात ते पळोवपाक मेळटले.

5 - समाजांतले हेर विशय कवितेंत कशें तरेन आयल्या ते पळोवपाक मेळटले.

1.3 सोद वावराची परिकल्पना

सत्तरीच्या वेंचीक कींची आनी तांच्या कवितांची वळख जातली ताणी बरयिल्ल्या सामाजीक वेवस्था, पर्यावरणीय विचार आनी तांच्या कवितानी आयिल्ल्या हेर विशयांची मुखेलपणान वळख जातली.

1.4 सोद वावराची मर्यादा

सत्तरी म्हालांत चड प्रमाणांत पुस्तक रूपांत प्रकाशित जाल्ले लेखक पळोवपाक मेळनात देखून सत्तरी वाठारांतले वेंचीक कवी आनी तांच्या वेंचीक कवितांचो अभ्यास जातलो. सत्तरी म्हालांतले लेखक जे सामाजीक आनी पर्यावरणीय विशयाक धरून बरयतात तांची वळख दितले तशेंच तांच्या कवितेनी सामाजीक वेवस्था आनी पर्यावरणीक विचार कशे तरेन आयला तांची वळख करून दितले हेर विशय जे तांच्या कवितेनी चडा प्रमाणांत हाताळ्यात तांचेर लेगीत उजवाड घालतले.

1.5 सोद वावराच्यो पद्दती

सतरी म्हालांतल्या कोंकणी कवितेंत चित्रीत समाज वेवस्था आनी पर्यावरणीय विचार ह्या विशया खातीर समाजशास्त्रीय संशोधन पद्धत आनी वर्णानात्मक पद्धत वापरून अभ्यास जातलो.

प्रकरण 2 :- कोंकणी कविता : स्वरूप आनी संकल्पना.

2.1 कवितेचें स्वरूप.

2.2 कवितेची संकल्पना.

2.3 कवितेची व्याख्या.

कोंकणी कविता : स्वरूप आनी संकल्पना.

2.1 कवितेचें स्वरूप

कवितेची भास ही अलंकारीत भास ही भास समजली जाल्यार तातूंतले उमाळे समजतात. कवितेंत कवी आपले उमाळे व्यक्त करता. ताच्या मनांत जें कितें चलता तें तो कोणा कडेन व्यक्त करिना पूण ताचें उमाळे, विचार, अणभव हें सगळे तो एका कागदार व्यक्त करता तशेंच कविता हो साहित्य प्रकार केन्ना मोटव्या आकाराचो जाल्यार केन्ना लांबांदीक स्वरूपाचो, दिर्घ स्वरूपाचो आसूं येता. लेगीत आसूं येता. कविता म्हणल्यार आमच्या दोळ्या मुखार तिचो उबो आकार उबो रावता, पूण उबो आकार दिसलो म्हण ती कविता अशें म्हणप चुकीचें जावं येता कारण एखादें साहित्य आमी वाचल्या बगर तिका तिच्या भायल्या रूपा खातीर संबोधप चुकीचें थारता. कविता ही चार कडव्यांची आसूं येता आनी चार वळींची लेगीत आसूं येता.

दर एक कवी आपल्या कवितेंतल्यान थोडक्यांत आना उण्या उतरांनी वाचप्या मेरेन कसलो ना कसलो संदेश दिवपाचो यत्न करता. कविता ही जरी उण्या उतरांची आसली तरी ती खूब कितें सांगून वता. कवी थोड्या भितर कसलो ना कसलो संदेश दिता, पूण कमी उतरां भितर वाचप्यांक कवितेंतल्यान संदेश दिवप हे लेगीत कठीण काम आसता.

"जिवीत मुल्यांचो सोद घेतना मनशाचो सोद घेवप हें कविचें ध्येय आसा."^१ अशें प्रकाश वजरीकार 'सावळ' ह्या समिक्षा पुस्तकांत म्हणटात. मनीस आपल्या जिवीतांतल्या मुल्यांक धरून चलता. तशेंच एक कवी लेगीत मनशाच्या जगपाची मुल्या कितें आसा आनी कशें तरेन तो ती मुल्या सोधून कवितेंत परगटीत करतलो हाचेंर तो विचार करून कविता बरयता. मनशाच्या जिवीत मुल्यांचो सोद घेवप हें कविचें ध्येय आसता.

"संवसारीक संदर्भांत कोंकणी कवितेचो संदर्भ सोदताना डॉ. किरण बुडकुले हांणी म्हणलां की 'सुरवातीची कविता तेजीश्ट, सुलभ आनी सुस्वर आशिल्ली, हेंवूय तितलेंच खरें. लय, ताल, उतर, आशय आनी दिश्टावो ह्या सगल्याच आंगांनी ती परिपूर्ण आशिल्ली देखुनच ती इतल्या प्रभावी पणान लोकांच्या जिबेर खेळूंक पावली. सुर्वेचे कवितेन कोंकणी भास लोक - मानसांतल्यान लोकांच्या ओंठार हाडून जागयली."^२ अशें प्रकाश वजरीकार आपल्या 'सावळ' ह्या समिक्षा पुस्तकांत म्हणटात.

2.2 कवितेची संकल्पना.

कविता हो साहित्य प्रकार आनी हेर साहित्य प्रकार देखीक कथा, कादंबरी, निबंध, तशेंच लेख, नाटक ह्या साहित्य प्रकारा परस कविता हो साहित्य प्रकार खूब वेगळो आसा. जशें हेर साहित्य आमी उतरांच्या मर्यादेची पर्वा न करता बरयता तशें कवितेंत करपाक मेळना, आनी कविता ल्हान आकाराची

वा कमी उतरांची आसून लेगीत कवीक थोड्या भितर वाचकां मेरेन पवोपाचे आसता, आनी ते कर्पा खातीर ती तांक एका कवीच्या आंगात आसप खूब गरजेचे आसता. एखादी गजाल काव्यमय आसता अशें जेन्ना आमी म्हणटात तेन्ना ते गजालींत आमकां भावना आनी कल्पना हांचो मेळ जाल्लो पळोवपाक मेळटा.

कल्पनेच्या आदारान मेळिल्ल्या अणभवांक भावनांची जोड दिवन कवितेंत जिविताचें गुढ उक्तायिल्लें आसता. भावना आनी कल्पना हे कवितेचे दोन मुखेल घटक आसात. गद्य बरपांत लेगीत भावना आनी कल्पना हे घटक आमकां पळोवपाक मेळटात. पूण त्या बरपाक कविता अशें म्हणपाक मेळचें ना. कारण 'कविता' ही स्वातंत्र कला आसून ती प्रकट जाता आसताना लय आनी तालान भरिल्ल्या उतरांचो सांगात घेवनूच जल्माक येता.

कवितेंत ह्या लिखीत रुपाभायर कितें तरी वेगळें आसता. तें म्हणल्यार कवितेंत कवीचो अणभव, ताच्या समाजाचें पडबिंब, ह्या समाजांत जगतानाचीं ताचीं सपनां, अपेक्षा, सूख-दुख्खां आदी गजालींचें चित्रण सरळ पणान तांच्या कवितेंनी येता. समाज मनशाक जगपाक शिकयता तशेंच कवी ज्या समाजांत रावता त्याच समाजांतले अणभव तो ताच्या कवितेंत मांडटा.

'काव्य निर्माण जाल्या उपरांत कवी आपलीच कविता वाचता तेन्ना तो आपूण एक आस्वादक ह्या नात्यान वाचता. अशा वेळार ताचो अणभव वेगळो आसता.

देखून काव्य निर्मणेच्या खिणाक कवीचो जो अणभ आसता ताचो पुरायेन बोध जावप अशक्य आसता".³ अशें राजय पवार तांच्या 'कोंकणी कवितेंतले गोंयचे समाज दर्शन' ह्या सोध प्रबंधांत म्हणटात. एकदा कवीन कविता बरयली, म्हणटकच ती लोकां मेरेन पावता, तेन्ना वाचपी तिका आपल्या नदरेंतल्यान पळयतात. मागीर वाचपी त्या कवितेचें मुल्यमापन करता.

"कविता हे व्यक्त जावपाचे एक बरें माध्यम"⁴ अशें प्रकाश पर्येकार 'आमचे आमी' ह्या प्रस्तावनेत म्हणटात. हाचो अर्थ असो जाता, दर एक मनीस वेगळो आसता, ताचे विचार वेगळे आसातात कांय बरोवपी तांच्या मनांतल्यो भावना कोणा कडेन व्यक्त करपा खातीर बरयतात. कविता हो व्यक्त जावपाचो साहित्य प्रकार आसा जो थोड्या भितर लेगीत आमका खूब किते सांगून वता.

2.3 कवितेची व्याख्या.

कविता म्हणल्यार कितें तें सांगप सोंपें न्हय. कवित म्हणल्यार कितेंतें आमकां खबर आसता, पूण जेन्ना कोणूय विचारीत जाल्यार आमकां सांगपा जमना. कवितेची व्याख्या जायत्या जाणांनी करपाचो यत्न केला. पूण तें काम तितलें सोंपें न्हय.' कविता म्हणल्यार कलात्मक रितीन प्रकट केल्ले विचार अशें लॅडर आना गटे हांचें मत आसा. 'गद्यापरस जी उण्या उतरांनी चड अर्थ प्रगट करता ती कविता अशें बोल्तेर म्हणटात

"Poetry is a spontaneous overflow of powerful feelings. It takes its origin from emotions recollected in tranquility"⁵ अशें राजय पवार तांच्या 'कोंकणी कवितेंतले समाज दर्शन' हया सोद प्रबंदात म्हणटात- वर्डस्वर्थ कविता म्हळ्यार उत्कट भावानुभूतिचो सहज उद्रेक हो स्त्रोत मनाचे घादोसकायेचे अवस्थेत आदींच्या रूपांत काळजांतल्यान आवेगांतल्यान प्रस्फुटित जाता. हे व्याख्येचेर समिक्षक असो आक्षेप घेतात की अशे तरेन प्रस्फुटित जाल्ले सगळेच काव्य आसना; कला, अभिव्यक्तिचे तांकीचो कवितेचेर प्रभाव पळोवक मेळटा आनी केन्ना केन्ना काळजांत आशिल्लें अणभवाचे जाळे उतरांनी उक्तावपाक येताच अशें ना.

"कविता ही पोटातून, हृदयातून, मनातून, अगदी प्राणातून साकारते. त्यामुळे अंधाराच्या यातना भोगल्या नंतरच तिचा जन्म उजेडाचा गांव दाखवतो कारण तेच अनुभव कवितेच्या निर्मितीस उपकारक ठरतात."⁶ अशें वामन नानासो सरगर आपल्या 'कवितेची निर्मिती प्रक्रिया आणि 1990 नंतरच्या कवितेची रूपविशेष' हया पुस्तकांत म्हणटात.

"Poetry is the art of expressing in melodious words, thoughts which are the creations of imagination and feelings."⁷ अशें राज पवार तांच्या 'कोंकणी कवितेंतले गोंयचे समाज दर्शन' हया सोद प्रबंदात म्हणटात. कल्पना आनी अणभवांतल्यान परगटपी विचारांक म्होंवाळ उतरांनी

परगटावपाची कला म्हणल्यार कविता ही व्याख्या चेम्बर्स कोशांत बरयल्ली आसा.

“कविनिर्मित सृष्टी बाह्य सृष्टीहून निराळी असली तरी तिच्याच बाह्य सृष्टाचे एक प्रकारचे प्रतिबिंब आढळणे स्वाभाविक आहे. कारण कवी सुद्धा बाह्य सृष्टीतच वावरत असतो आणि त्या सृष्टीतील वस्तूच ताच्या अनुभूतीच्या विषय होत असतात” र.पं. कंगले हांचे विचार आसा, *कवितेची निर्मिती प्रक्रिया आणि 1990 नंतरच्या कवितेची रूपविशेष* ह्या पुस्तकांत म्हणटात.

संदर्भ.

- 1) गांवकार, भालचंद्र. *साहित्य- एक भासाभास*, मित्र प्रकाशन, किटोले फाँड - गोंय, पान क्र -25
- 2) पवार, राजय. *कोंकणी कवितेचो इतिहास*, सानिका प्रॉडक्शन, बोरी - फाँडे गोंय, पान क्र -9
- 3) चोपडेकार, हनुमंत. *मोलावणी*, भूमी प्रकाशन 2021, पान क्र -79
- 4) पवार, राजय. *सोध प्रबंद*,
- 5) पर्येकार, प्रकाश. *आमचे आमी*, शाल्मली क्रिएशन्स, वाळपय सतरी - गोंय, ऑगस्ट 2013, पान क्र -05
- 6) र.पं. कंगले हांचे विचार आसा, *कवितेची निर्मिती प्रक्रिया आणि 1990 नंतरच्या कवितेची रूपविशेष*, 2005

प्रकरण - 3.सत्तरी वाठाराची भुगोलीक आनी संस्कृतीक वळख.

3.1 - भुगोलीक वळख.

3.2 - संस्कृतीक वळख.

3. सत्तरी वाठाराची भुगोलीक आनी संस्कृतीक वळख.

3.1 भुगोलीक वळख.

495.1 चौरस कि.मी क्षेत्रफळ आशिल्लो उत्तर गोंयचो सगळ्यांत व्हडलो तालुको म्हणल्यार सत्तरी तशेंच 14,395 अशी हया म्हालाची लोकसंख्या आसा.¹ सत्तरी तालुक्यांत मांडवी न्हंय 'म्हादय' दया नांवान लोकप्रीय आसा. ही सत्तरीची जिवीत रेखा अशे मानतात. म्हादय वन्यजीव अभयारण्य हया वाठाराचो 208 किमी आसा.² गोंयांतलो सैमान नटिल्लो आनी सह्याद्रीच्या कुसव्यांतलो हो तालुको. भुगोलीक नदरेन तीन विभाग करूं येता. एक दर्यावेळ, दुसरो सखल प्रदेश आनी तिसरो पश्चिम घाटांचो दोंगर वाठार. गोंय म्हणल्यार बीच संस्कृताय संवसार भर फामाद जाला पूण सत्तरी हया वाठाराक सैमाचे व्हडले दायज मेळिल्ले आमका पळोवपाक मेळटा. पावसाच्या दिसानी हो तालुको पाचव्याच्या सैमान भरोन वता तशेंच सगळे कडेन सैमान ताची हिरवीगार चादर हया वाठारांचेर पातळल्या अशें दिसता. सत्तरी तालुक्यांत कोंकणी ही सगळ्यांत चड उलोवपी भास तशेंच मराठी भाशेकय एक म्हत्वाचो वाटो आसा. सैमा वांगडा जगताना हांगा सरलो मनीस सैमा झलोच समृद्ध जायत गेला. उदक, माती, गुंडे, झाडां, मनीस घेवन हो वाठार आपली निजाची संस्कृताय घेवन जल्माक आयला.

3.2 संस्कृतीक वळख.

सत्तरी हो वाठार जसो सैमान नटला तसोच संस्कृतायेंत लेगीत भरिल्लो आसा. वेग वेगळ्या गांवांनी वेग वेगळ्या समाजाचे लोक रावतात, तांच्यो वेग वेगळ्यो समाज वेवस्था आसात. तशेंच सत्तरी वाठारांतल्या गांवांनी लेगीत वेग वेगळ्यो समाज वेवस्था आसा तांच्यो चालीरिती, परंपरा, लोकउत्सव हे तांका सगळ्या परस वेगळे थारता. देखीक सत्तरी वाठारांतल्या धनगर समाज तांचो दसरो मनयतात जातूंत चप्पय हो लोकनाच ते सादर करतात तशेंच ह्या वाठारांत क्रिस्तांव लोक चड प्रमाणांत पळोवपाक मेळना. हिंदू आनी मुस्लीम धर्माचे लोक आसात पूण हिंदू धर्माचे लोक चड आशिल्ले पळोवपाक मेळटा. देखून हिंदू धर्माच्या लोकांच्यो सण परबो व्हड उमेदीन मनयतात देखीक चवथ, दिवाळी, धालो, जात्रां, काले, रणमाले, शिमगो मनोवपाचेवेगवेगळे प्रकार म्हणल्यार चोर उत्सव, धुळवट, करवल्यो अशा तरेचें वेगवेगळे संस्कृतायेचे प्रकार ह्या म्हालांत मनयतात. लोक संस्कृतायेंतले उत्सव म्हणल्यार:-

‘शिमगो’ शिमग्या दिसानी लोकांच्या भितरले रंगीत मनीस भायर सरता पयल्या दिसा चोर येता. आमच्या आदिम संस्कृतायेक जोडपी संस्कृती म्हणल्यार चोर उत्सव. हे चोर आंगाभोंवतणी वेगवेगळे झाडाचे ताळे बांदून येता, चड करून तकलेर अकीचो गुच्छ आनी हातांत काड्यो घेवन येताले.

शिमग्या वेळार ल्हान भुरगी बाळंटीण हाडटाली आनी गाणे म्हणटाली

“गौरीचे बाळ रडटा गें, रडटा गें

केळी खोबरी मागता गें, मागता गें..

गौरिचो बाळ तसो आम्याचो ताळ, आम्याचो ताळ..”.

अशें म्हणत गौरी भुरग्याक हातांत धरताली, हे गीत म्हणोन ती शबयचे पयशें मागता. केळी दिल्यार, केळी नाका पयशें दी अशें सांगता.

होळी पूर्णिमा सावन सुरू जावपी शिमगो गांवांत पांच दीस आसता. पयल्या दिसा होळी स्थापन करतात. दुसऱ्या दिसा चोर आनी तिसऱ्या दिसा, चवथ्या दिसा वस्त्रां आनी पांचव्या दिसा न्हाण करतात. ह्या दिसा गुलाल उडयतात आनी लोक एकामेकांक रंगयतात. सांजवेळार सगळे न्हावपाक येवंक लागतात. हे न्हाण घेवपाक ताका झऱ्यांत देवचें पडटा..³

रणमाले परंपरा.

‘रणमाले’ ही परंपरा ह्या म्हालांत आयज मेरेन चालू आसा.⁴ “सत्तरी आनी ताच्या लागशिल्ल्या वाठारांत कोणा एका काळार काले, नाटकां बी जाय नासली, मनोरंजनाची कसलीच साधनां उपलब्ध नासली त्या काळार भौसाचे मन रिजवणे खातीर रणमाले हे लोकनाट्य खेळपाची परंपरा सुरू जाली. ही परंपरा केन्ना, खंय आनी कशी सुरू जाली हाचो सोद लोकवेद अभ्यासकांनी सुरू केला, तरी रणमाल्याचे कूळ आनी मूळ हाताक लागना, सत्तरी आनी ताच्या लागशिल्ल्या दोंगरी वाठारांत तशेंच दोंगर घाळिनी राबितो करून

रावपी भौसामदीं शिमग्या दिसांनी 'रणमालें' खेळपाची परंपरा पळोवपाक मेळटा. संसार पाडव्याक, लग्नाकार्या वेळार, गांवचो उत्सव आनी हेर खोशयेच्या दिसाय रणमाले खेळपाची परंपरा सत्तरीत पळोवंक मेळटा, मूळ 'विधी' तल्यान सुरू जालें 'रणमाले' आयज लोकनाट्याच्या रुपांत राष्ट्रीय महोत्सवांनीय पावलां,"³

दाबोस, वेळूस, सावरो, वेळगे, ठाणे, चरवणे, कोपाड्डे, शिंगणे, नगरगांव, सावड्डे, करमळी ह्या गांवांनी कांय वर्सा आदी रणमाले खेळटाले, आयज त्या गांवची परंपरा खंडीत जाल्या, तरीय अदी -मदीं दुसऱ्या गांवच्या पंगडाक आमंत्रण दिवन गांवांत खासा रणमाले खेळ घडोवन हाडटात.

देवाच्यो करवल्यो.

सत्तरीच्या दशकांतल्या चडशा गांवांनी वाड्या वाड्या हांगा मनयतात तो शिमगोत्सव ढोलाच्या आवाजान फुलता आनी रंगयता, दर एका राजवाड्याचो शिमगोत्सव वेगळो आनी रंगूय वेगळो, चाल वेगळी आनी परंपराय वेगळी, सुख मेळोवपाचे ध्येय आसले तरी मार्ग वेगळो, वागणूक वेगळी, शिमगोत्सव जो सुरू जाता संकरवाड्या हांगाच्या पुनवेक सुरवात पुनवे पयलीं आठ ते पंदरा वीस सुरू जाता. हो खरो शिमोगत्सवाचो पूर्वाभ्यास, वर्साच्या ताणांतल्यान थोडी सुटका आनी शिमोगत्सवाच्या उत्सवाचो पूर्वाभ्यास दिसाच्या शेवटाक, देवाचो मांडवार सुरू जाता. पंदरा वीस आदीं श्री सतेरी

मायाच्या देवळांत आनी मागीर देवाच्या मांडयेर शिमगो खोशीन मनयतात आनी शिमग्याचो पूर्वाभ्यास जाता अशें म्हण्टात. मागीर दुसऱ्या दिसा मेरेन चालूच उरता.⁴

पुनवे दिसां गांवांत कोणाकय तांच्या आंगणांत वा शेतांत सावरीचें झाड आनी आंब्याचे झाड बरें आसत जाल्यार मागीर गांवचो समाज होली खातीर ते झाड वेंचता, होली दिसा आमी हें झाड कापलें अशें कोणाक सांगपाची गरज ना. गांवकारवाड्या दिसा एक सावरी आनी दुसरो आंब्याचे दोन होळीचे उत्सव आसतात. चोर ह्या आंब्याची पानां वापरतात, दर एका गांवाची परंपरा वेगळी, कोळशांचो रंग अजूनय तोंडाक ओडून घेता, जाय ते चोरून, कोणूच कांयच सांगचो ना.

पांचव्या दिसा सांजवेळार घोडे सोडटात, मागीर त्याच दिसा सांजवेळार श्री सतेरीच्या तीर्थांतल्यान करोवली व्हरतात. कारवालीचो भेसूय वेगळो आनी परंपराच वेगळी, तकलेक काळो कपडो आनी ताचेर आबोलीची फुलांची माळ, दोनूय करवली गांवकरी तयार करिनात, मागीर ते गाराणे घालतात. सगळ्यांच्या घरांत करोवल्यांची पुजा जाता. करोवल्यांची पुजा करपाची परंपरा फकत दादल्यांनीच चलयल्या. ह्या करोवालांच्या पुजे खातीर हळद, पिंजार ना जाल्यार पुजा काजळान करतात. माळ घालपी मनशानच ते केलां अशें मानतात, पांचव्या आनी सव्या दिसा परकान्न रातभर भोंवतात. सातव्या

दिसा सकाळीं साडी सोडटात, आनी सोडटना मागीर एक खाशेलो रोमट आसता, सातव्या दिसा हे रोमाट जाता तेन्ना शिमग्याचे मांडार मांड थारावणी जाता. मांड थारावणी वेळार पांच ते स जती म्हणटात.

फुगडी.

फुगडी ही नवसाची अशें म्हणटात. हाचें कारण म्हणल्यार गणेश चतुर्थी दिसा गणेशाक नवस म्हणपाची आनी गणेशाक साकड घालपाची चाल आसा. देखूनच बायलां घालतना म्हणटात,

“गणपती देवा करीन तुजी सेवा

नवस वाहिन न रे...

पांच फळांनी, पांच फुलांनी दुर्वा वाही न रे.”

भुरग्यांक बायलांक वरवीं आपली भावनां उक्तावपाची संद मेळटा, बायलांक व्यायाम करपाक मेळटा. जशी हेर लोकनाच प्रकारांची परंपरा, तंत्र आसा तशीच फुगडीची परंपरा आसा. फुगडी हें रूप सादर करतना पयलीं नमस्कार करता. म्हणजेच ते गणेशाची पुजा करतात.⁵

तालगडी.

तालगडी हो आमच्या सत्तरी वाठारांतलो शिमगोत्सवांत सादर केल्लो नाचाचो प्रकार. तालगडी नाच हें दादल्यां खातीर मनरिजवणेचे महत्वाचे साधन,

आदल्या काळांत जेन्ना आधुनीक मनरिजवणेची साधनां नाशिल्ली तेन्ना दादले मंचाचेर वा देवळांनी आनी मंडपांनी नाचताले, ह्या नावांत फकत ताल आनी हातांत रुमाल वा कपडो आसता आनी गडी म्हणल्यार ताळगडी. ह्या नाचाचे एकूण बारा प्रकार आसात. तालगडी घुमट आनी शमेळ. हांच्या तालाचेर वाजयता. ह्या वाद्यांचो ताल इतलो आकर्शक आसता की गडे आपोआप तालबद्ध पद्दतीन नाचपाक लागता. दोनूय हातांतलो कपडो लयबद्ध पणान वयर सकयल व्हरतात. तेच बरोबर कुडीची हालचाल आनी मुद्रा तालांत आसता, आनी ताळगडी मंडळांनी नाचतात.

संदर्भ

- 1) Population by religious community, census.gov.in,2012
- 2) Population by religious community, census.gov.in,2015
- 3) गांवकर, झिलू. सत्तरी रंग - अंतरंग. कोपाड्डे, वाळपय, सत्तरी, गोंय, म्हादय लोक उत्सव,2019.
- 4) गांवकर, महादेव . सत्तरी रंग - अंतरंग. कोपाड्डे, वाळपय, सत्तरी, गोंय, म्हादय लोक उत्सव,2019.
- 5) आखाडकर, फडते, विनायक. लोककलानंद, विठ्ठल कला आणि सांस्कृतिक मंडळ, तिसवाडी - गोंय, नोव्हेंबर 2011.

प्रकरण 4 - वैचीक समाज वेवस्था आनी पर्यावरणीय विचार.

4.1 समाजाची वेवस्था

4.1.1 समाजाची संकल्पना

4.1.2 समाजाचें स्वरूप

4.1.3 समाजाची व्याख्या

4.2 पर्यावरणीय विचार

4.2.1 पर्यावरणाचें स्वरूप

4.2.2 पर्यावरणाची संकल्पना

4.2.3 पर्यावरणाची व्याख्या

4.1 - समाज वेवस्था.

'समाज' हो एका परस चड मनशांक घेवन तयार जाता. वेग वेगळे धर्म, जाती, भास, संस्कृती, वेवसाय अशा मनशांक घेवन जाल्लो पंगड ताका आमी समाज अशें म्हणटात. वेगवेगळ्या गांवानी वेगवेगळ्यो समाज वेवस्था आसात तशेंच सत्तरी वाठारांत आशिल्ले समाज म्हणल्यार गांवकार, रयत, हरिजन, कुंभार, धनगर, गावडे जांका आदिवासी अशें म्हण वळखतात. हातूंतल्या दर एका समाजाच्या लोकांची समाज वेवस्था वेगळी आसा आनी तांच्या समाजा नुसार तांचे वेवसाय लेगीत वेगळे आसात देखीक:- 'गांवकार' ह्या समाजाच्या लोकांक तांच्या गांवांनी तांचो खाशेलो मान आसा. सत्तरी वाठारांतल्या दर एका गांवांत गांवकार लोक आसा ते गांवचे मुखेली आसात जे खूब वर्सा सावन त्या गांवांत रावत आयल्यात. तांचे पूर्वज, तांचे आदले घराण हें पयला सावन त्या गांवांत रावत आयल्यात म्हण तांका गांवकार ह्या नांवान संबोधीत करतात. गांवांत देवळाचे कसलें काम, देवळांत जावपी देवकार्य आदी घ्या सगळ्या गजालींक गांवकारांचे उतर लागता ताच्या भायर कसलें काम तांका सांगच्या शिवा केल्यार तांका मानवना. तशेंच 'रयत' हें लोक दुसऱ्या गांवांतले आसून ते ह्या गांवांत योवन रावल्यात म्हण तांका रयत अशें म्हणटात. 'हरीजन' समाज जांका म्हार घ्या नांवान वळखतात तांची समाज वेवस्था दर एका गांवांत एक सारखीच आसता. तांका देवळांत ढोल वाजोवपाचे काम दिल्ले आसता पूण

त्या लोकांक समाजा वेगवेगळे नियम घातिल्ल्यान तांका देवळांतल्या गर्भकुडीन वा हेर समाजाच्या लोकांच्या घरांत वचपाक मेळना तशेंच 'धनगर' समाजाची वेवस्था, तांचो वेवसाय वेगळो आशिल्लो पळोवपाक मेळटा. गोरवां, शेळी तांचे दुध काडून विकप असो तांचो वेवसाय आसा. 'गावडे' ह्या लोकांक आदिवासी म्हण वळखतात तशेंच कुंभार हे मडक्यो, गणपता मातयेचो वेवसाय ते करतात. अशें तरेची समा वेवस्था दर एका गांवानी घातिल्ली पळोवपा मेळटा.

4.1.1 समाज संकल्पना

समाज हो मनशां पासत तयार जाता. मनीस जल्मा येतकच तो स्वता खंयच्या समाजांत जल्माक येतलो तें थारायना, तो ज्या समाजाच्या घरण्यांत जल्मा येता तोच ताचो समाज म्हण ताका आपणावचो पडटा. मनशाचो जल्मा तें मरणा मेरेन मानवी संस्कृतायेंत चाली रिती घातिल्ल्यो आसता ज्यो ताका पाळच्यो पडटा. धर्म, जात, समा आनी भाशा होकां लागून समाजा एक वेगळेपण आनी खाशेलपण फावो जाता

"समाज आनी मनशांचो संबध जायतो पोन्नो आसा. ज्या खिणाक मनशान ह्या संवसारांत जल्म घेतलो त्या खिणाक साकून मनशाचें नातें समाजा कडेन एकरूप जालें. जेन्ना जेन्ना मनशाक आपल्या जिणेंत अडचणी आयल्यो त्या वेळार त्या अडचणींचेर मात करपाक ताका समाजाची गरज भासल्या. समाजांत

कर्तव्यांचे पालन खूब गरजेचें आसता. समाजांतल्या प्रत्येक मनशान जर आपलें कर्तव्य पूर्ण केलें जाल्यार तांच्या मजगतीं सद्भवाचें वातावरण उरतलें.¹ अशें डॉ शर्मा ज्ञान चन्द म्हणटा.

समाज मनशाक जगपाक शिकयता आनी मनशाक घडयता. सगळ्या आचार विचारांचो आस्पाव जो मनशा भितर जाल्लो आसता तो समाजीक घडणुका खातीर जाल्लो आसता. मनीस जल्मातल्यान समाजाचे अणभव घेवन येयना जशी ताची वाढ जाता, ताका वेगवेगळ्या संघर्शांक तोंड दिवचे पडटा आनी त्याच संघर्शांच्या अणभवांतल्या

तो हेर घडणुकांक समाजाच्या आधारान फुडो करता. समाज हें सामाजीक संबंदांचें जाळें जावन आसा. मुळांत तिका एक वेवस्था म्हळ्यार अतिताय जावची ना. हयाच नदरेन समाजशास्त्राक पळोवप जाता. कारण समाज ही अमूर्त संकल्पना. एखादो मनीस स्वता जावन सामाजीक संबंद तशेंच सामाजीक वेवस्थेचेर नियंत्रण दवरपाक शकना. लोकांच्या वर्तनाचें निरीक्षण करुन समाजांत आपल्या वागणुकेची अनुभूती घेवची पडटा. आमी सगळे एक, हेर समाजांतल्या व्यक्तींपरस आमची वळख वेगळी, तशेंच आमी सामाजीक चौकटींत रावन समाजान वागचें पडटा हया सारके साबार दृश्टीकोन समाज आमकां फाव करुन दिता. समाज आमच्या प्रतेक वर्तनाचेर नियाळटा. देखून समाजाक उपेक्षीत आशिल्ल्यो गजाली मनीस करता. समाज हो स्थितीशील

आशिल्ल्यान काळाप्रमाण समाजांत जावपी बदल मनशाक आपणावन मुखार वचचें पडटा. समाज ही फक्त एक संकल्पना न्हय जाल्यार तो जिवीताचो एक नितळ निवळ हारसो.

4.1.2 समाजाचे स्वरूप

हया संवसारांत मनीस केन्नाच एकटो रावंक शकना. सदांच ताका कोणाची तरी गरज वा वांगड जाय आसता. मनशांच्या जिणेंत एक नेम आसता. हया संवसारांतलो जण एक मनीस त्या नेमा प्रमाण वागता आनी रावता. एका जातीचे वा एका धर्माचे लोक सदांच एकवट करून आसतात. होच नेम जनावरांक लेगीत लागू जाता. त्या त्या जातीची जनावरां सदांच एकठांय रावतात. हेंच समाजाचें खाशेलेपण आसता. एकठांय रावप हो समाजाचो मूळ धर्म आशिल्ल्याचें दिसून येता. एका विशिश्ट जातीच्या लोकांनी एकठांय रावप. तेच तरेन समाजांत कसलेंय पावल ऊखलतना लोक किते म्हणीत हाचो जण एका मनशाक भंय आसता. हया समाजांत आपली प्रतिश्ठा राखून दवरपाक मनशाची सदांच धडपड आसता. दर एक वेगळो समाज वेगळे चित्र दोळ्या मुखार उबे करता. “सामान्य रितीन समजून घेतले जाल्यार ‘समाज’ म्हणल्यार मनशांचो समूह इंग्लीशींत समाजाक सोसायटी अशें म्हणटात”² अशें डॉ. तिवारी गोरख नाथ म्हणटात. नव्या विचारांच्यो आचारांच्यो पध्दती समाजांत रुजवण जातात. परस्पर संबंद आनी सहयोग प्रस्थापीत जाल्ल्यान समाज एकनीशठ

जाता. समाजांत सामाजीक संबंध भोव म्हत्वाचे आसता. हाचे शिवाय समाज ह्या कल्पनेक आकार दिवप भोव कठीण जावन आसा. "समाज आनी समाजांतले वेव्हार ह्या संज्ञेचेर आदारिन आसा. समाज हो मनशांचो समूह जाल्ल्यान मानवी संबंध प्रस्थापीत जावप भोव म्हत्वाचे आसता. समाजांतल्या सगळ्या घटकांक मुखार दवरुन जेन्ना आमी अभ्यास करतात, तेन्ना आमी समाजाचो केदो व्हडलो भाग? तशेंच समाजाच्या संरचनेंत आमचो वांटो कितें? ह्या सगळ्या प्रस्नांची जाप आमकां फाव जाता. समाज दरेका सामाजीक घटनेचो अभ्यास करता तशेंच एका विशीश्ट काळाची पुर्ती करता. वंश, वर्ण, जात, वेवस्था, भेस, भास, नितीमुल्यां आदींचो पुंजो म्हणून जेन्ना आमी समाज ह्या संकल्पने कडेन पळयतात तेन्ना समाजाची एक आगळी वेगळी व्याप्ती आमच्या सामकार रावता. सगळ्यांत म्हत्वाचें म्हळ्यार समाज हो सहज वळखुपाक येता. कारण ताचें भितरलें तशेंच भायलें आंग विशेशतायांनी भरिल्लें आसा."३

कित्याक तर मनशांच्यो सगळ्यो गरजो समाजाचेर आदारून आसतात. मनीस ह्या समाजांत कितलोय एकटो उरलो म्हटलो जाल्यार लेगीत हेर समाजांतल्या लोकां लागीं ताका संपर्क दवरचो पडटा. सगळ्या पासून एकसूरो रावल्यार ताच्या जिणेंत जायत्यो अडचणी येवं येतात. पूण समाजाचो आदार आशिल्ल्यान त्या अडचणीचेर तो मनीस मात करूंक शकता. मनशांक

एकमेकांचो आदार मेळू वा ना मेळू पूण वेळा प्रमाण मनशाक एकमेकांक आदार दिवंचो पडटा. ते आदार दितले लोक भोंवतणच्या समाजांतले आसतात. देखीक जर एखादया मनशाक जल्मा सावन एक कुडींत बंद करून दवरलो ताचो संबंद हेर समाजाच्या लोकां कडल्यान बंद दवरलो जाल्यार त्या मनशाची वाढ सामाजिक आंगांतल्यान केन्नाच जावचीना. समाजांत वावूरल्यार आनी समाजाचे अणभव घेतल्यारूच मनीस हेर संघर्शाक तोंड दिवपाक पावता.

4.1.3 समाजाची व्याख्या

समाज म्हणल्यार नेमके कितें तें सांगप हे सोपे न्हय. दर एक मनशाची वेगळी मानसीकता समाजा विशी आसता. जशी हेर जाणकारांनी आपली मता वेगवेगळ्या विशयांचेर मांडला तशेंच समाजाची लेगीत मता मांडिल्ली पळोवपाक मेळटा समाज स्वता एक संगठन आसा, जातूंत सहयोग दिवपी व्यक्तिचो एक समाजी घटक आशिल्ल्यान तांचो एकमेकांकडेन संबंध आसता. तशेंच जार्ज सिमेलच्या मता प्रमाण समाज त्या व्यक्तित्वचो पूंजो आसा जे तांचे भितरले आंत क्रियेक लागून एकामेका कडेन संबंधीत आसतात.

‘समाज’ अशें म्हणटात तेन्ना ‘समाजांतले लोक’ अशें अभिप्रेत आसता. तशेंच ‘संस्कृताय’ म्हणटात त्या वेळार ‘लोकांचे वर्तन’ असो ताचो अर्थ जाता. समाज सहज वळखुपाक येता. कारण ताचें भितरले आनी भायलें

आंग विशिश्ट विशेशतायांनी भरिल्लें आसता. हो लोकसमूह पुरातन आसूं येता. भटको विमुक्त वा एका विशिश्ट पारंपारीक वेवसाया कडेन नातें सांगपी आसूं येता. 'समाज' ही एक म्हत्वाची संकल्पना, भारतीय समाज, हिंदू समाज, स्त्री समाज, कुणबी समाज, ग्रामीण समाज, आदिवासी समाज अशे तरेन 'समाज' हें उत्तर वेगळ्यावेगळ्या अर्थानी वापरतात."⁴

'It is not a group of people, it is a system of relationship that exists between the individuals of the group.' समाजाची ही व्याख्या रायट हांणी केल्या. हांगा मनशाच्या आंतरसंबंदांक म्हत्व दिल्ले आसा. 'समाज' हो फकत मनशाचो पंगड वा चोंबो न्हय. एका परस चड व्यक्तींचो आसपाव ह्या पंगडांत जाता आसलो तरी त्या समाजांतल्या व्यक्तीं मदीं जायते समानतायेचे गुणधर्म आसपावल्ले आसतात. एका परस चड आशिल्ली समान सुत्रां आनी तांचे भितर उपजत आशिल्ल्या बऱ्यावायट गुणांक लागुनूच तो समाज हेर समाजां पासून वेगळो थारता."

'The persons, collectively considered, who live in any region or at any period; any community of individuals who are united together by a common bond of nearness or intercourse; those who recognise each other as associates, friends, and acquaintances.' समाज ही एक अशे तरेची वेवस्था जंय

मनशाचे परस्पर संबंद आनी सहयोग प्रस्थापीत जाल्ले आसतात, एका विशिष्ट काळांत खंयच्याय एका प्रदेशांत राबितो करून रावपी ह्या लोकपंगडांत भौशीक आपलेपण आसता. वांगडी, इश्ट आनी वळखीची व्यक्ती अशें आपसांतले नातें हांगा म्हत्वाचे आसता."

"A society is a group of people who share a culture and think of themselves as united."- Dressler and Wills

समाज हो समान संस्कृताय आशिल्लो आनी आमी सगळे एक हो सदांकाळ मंत्र दिवपी फांटो. ही व्याख्या समाजाच्या एकाच घटकाक धरून आदारिल्ल्यान समाधानकारक ना अशें म्हणपाक जाता.

"Society is a group of human beings living in co-operative efforts to win subsistence and perpetuate the species"- W.G. Sumner

समनेर हांच्या व्याख्ये प्रमाण, समाज हो एकठांय यत्न करून, जगपाची साधनां तयार करून मनीस जातीचें अस्तित्व टिकोवपी मनशांचो समूह जावन आसा. हांगासर समाज एकठांय येवन वावुरता आनी जगता.

"Society is a web of social relationships"- MacIver

समाज हें सामाजीक संबंदांचें जाळें जंय मनीस एकामेकाचेर सामाजीक संबंदावरवीं आदारुन आसा.

4.2 पर्यावरणीय विचार

4.2.1 पर्यावरणाचें स्वरूप

"वह सभी कुछ जो हम अपनेचारों ओर देखते हैं, अनुभव करते हैं, जिनके साथ अंत : क्रिया करते हैं तथा जिन पर हमारा तथा अन्य जीवों का जीवन निर्भर करता है, उसे पर्यावरण कहते हैं." अशें डेकेश्वर प्रसाद वर्मा आपल्या पर्यावरण व पर्यावरण शिक्षण हया पुस्तकांत म्हणटात.

अशें म्हणटात की पर्यावरण हे देवान धरतरीचेर रचिल्लें एक सुंदर चित्र, देवान पर्यावरण तयार केल्लें आसा कित्याक तर निसर्गाची सोबीतकाय वाडोवपा खातीर. 'पर्यावरणम्' हे मूळ उतर संस्कृत भाशेंतलें, कोंकणींत पर्यावरण अशें संबोदीत करतात. पर्यावरण हे दोन शब्द मेळून घडिल्लें उतर परी+आवरण पर्यावरण म्हणल्यार सरभोवतण. सरभोवतणचो परिणाम कळत नकळत जेन्ना मनशाचेर तसोच सुकणीं सावदांचेर जाता तेन्ना ताका पर्यावरण अशें म्हणटात'. ज्यो वस्तू सैमीक गजालींक धरून तयार जातात वा सैमान जें कितें आमकां दिला ताकाच आमी पर्यावरण म्हणटात. देखीक: दोंगर, झाडां, जनावरां, सुकणीं, जीव जंतू, माती, वारो, उदक आदी. हया सगळ्यांचो आस्पाव पर्यावरणांत जाता. मनीस आनी पर्यावरण हांचे

लागीचें नाते आसा. ह्यो दोनय गजाली एका मेकांचेर अवलंबून आसात. पर्यावरण मनशाक खूब कितें दिता तशेच मनशाचे कर्तव्य पर्यावरणाचो सांबाळ करप असो आसता. देवाण आनी घेवाण अशा तरेचे नाते पर्यावरण आनी मनशाचे आसता. इंग्लिश भाशेंत पर्यावरणाक 'Environment' अशें म्हणटात. हातूंतल्यान हे स्पश्ट जाता की 'Environ' म्हणल्यार सरभोवतण. पर्यावरणाची वेगवेगळीं रुपां आमका आमच्या सरभोवतणी पळोवपाक मेळटा. झाडां, जीव, जनावरां, पक्षी, न्हंयो हे सगळे पर्यावरणाचे भाग आशिल्ल्यान मनीस लेगीत पर्यावरणाचोच भाग आसा. दर एक गजाल पर्यावरणाचेंर आदारीत आशिल्ल्यान मनशाच्या जिणेंतलो केंद्रबिंदू म्हणल्यार पर्यावरण आसा. मनीस जल्माक येता खरो, पूण जगपा खातीर ताका ताका पर्यावरणाचोच आदार घेवचो पडटा, आनी मरून लेगीच त्याच पर्यावरणाच्या मातयेंत ताका मेळचो पडटा.

4.2.2 पर्यावरणाची संकल्पना

पर्यावरणाची संकल्पना म्हणटकत जैविक आनी अजैविक हे घटक येतात. जैविक म्हणल्यार मनशां, जनावरां, जीव - जंतू, सुकणी - सावदां ह्या सगळ्या गजालींचो आस्पाव जाता. तशेंच अजैविक ह्य घटकां भितर

अजैवीक वातावरणांत माती, उदक, वातावरण आनी श्वास आदी आस्पावतात. हें वातावरण जायत्या वस्तूंनी आनी शक्तींनी तयार जाल्लें

आसता. तांचो एकामेकांचेर परिणाम जाता आनी ह्या सगळ्यांचो परिणाम म्हळ्यार जीवांचो थळावो गट तयार जाता. देखीक- न्हंयचो प्रवाह, तापमान, उदकाची रसायनीक संरचना आदी गजालींक लागून त्या वाठारांत खंयच्यो वनस्पत आनी जनावरां रावतात आनी तीं कशीं रावतात हें थारायतात.

“लेखक ज्या प्रदेशांत रावता त्या प्रदेशांतल्या सैमाच्या वेगवेगळ्या घटकांची ताणें वळख करून घेवपाक जाय. आपलो प्रदेश, थंयसल्ले दोंगर, न्हंयो, झाडां, सुकणीं, सावदां आनी हेर जीव संपत्तेची ताणें बारकायेन म्हायती करून घेवपाक जाय.”¹⁰ लेखक सैमा कडेन इश्टागत जोडटा तेन्ना, निसर्ग अणभवांतल्यान तो वाचकां मुखार नकळत पर्यावरणा संबंदाची आपली मार्गदर्शक भुमिका मांडटा. लेखकाची सत्यनिश्ठा, एकनिश्ठा आनी ताचे कडेन आशिल्ली दूरदृष्टी वाचकाच्या मनांत पर्यावरणीय विचार किल्लोवपाक मदत करता. आनी अशें घडपाक जाय जाल्यार सगळ्यांत पयलीं लेखकाच्या मना-काळजांत राना संबंदीचो अपार मोग बळावचो पडटलो. कारण लेखकाच्या प्रदेशांत आशिल्लीं सुकणीं, सावदां, किडी-मुयो, जीव-जिवाणीं, न्हंयो, व्हाळ, झाडां-पेडां सदांकाळ लेखकाक नकळत सादयत आसतात.

4.2.3 पर्यावरणाची व्याख्या

पर्यावरणाची वपर्यावरणा खातीर वेगवेगळ्यो व्याख्या दिल्ल्यो पळोवपाक मेळटा आनी त्या व्याख्याच्या नुसार तांची वळख जाता पर्यावरणाचो सामान्य अर्थ म्हळ्यार आमचे भोंवतणी पातळिल्लें वातावरण हें सगळ्या व्याख्यांवयल्यान स्पश्ट जाता. सैमांत जें कितें दिसून येता - उदक, दोंगर, हवे, माती, वनस्पत, जनावरां, न्हंयो, तळीं, हवेचो दाब, पावस आनी जैविक परिणाम आदी भौतिक परिणाम एकठांय येवन पर्यावरणाचे घटक तयार करतात.

- 1) ब्रिटॅनिका विश्वकोशाच्या मतान: "सैमीक, भौतिक आनी जैविक शक्तींवरवीं जिवांचेर परिणाम करपी आनी दर एका जिवाक भोंवतणीं घालपी त्या सगळ्या भायल्या प्रभावांचो संच म्हळ्यार पर्यावरण."
- 2) जॅन्सवर्टच्या प्रमाण "प्रत्येक वह वस्तु जो किसी वस्तु को चारों ओर से घेरती है एवं उस पर प्रत्यक्ष प्रभाव डालती है, वह 'पर्यावरण' कहलाता है ।
- 3) "पर्यावरण उन सब बाहरी दशाओं और प्रभावों का योग है, जो प्राणी या अवयवों के जीवन और विकास पर प्रभाव डालते हैं।

संदर्भ

1. शर्मा, न्यानचंद. समाज के विचार, 2008.

2. तिवारी, गोरखनाथ. समाज और धर्म, 2011.
3. माया, सुनील. समाजशास्त्राची ओळख, प्रशांत पब्लिकेशन, मे 2002, पा 31.
4. गडकरी, जयंत. समाज आणि धर्म, दादर, मुंबई, ऑक्टोबर 1989.
5. डॉ प्रकाश पर्यकार. महाबळेश्वर सैल हांच्या कादंबऱ्याचें समाजशास्त्रीय अध्ययन, गोंय विद्यापीठ, 2015.

प्रकरण 5 - कवितेंत आशिल्ल्या समाज वेवस्थेचे चित्रण.

5.1 कवितेंत आयिल्ली समाज वेवस्था

5.2 लोक संस्कृताय

5.3 वर्ण वेवस्था

5.4 समाजांत चित्रायल्ली बायल

प्रकरण 5 - समाज वेवस्थेक धरून आयिल्ल्यो कविता

5.1 कवितेंत आयिल्ली समाज वेवस्था

समाजांत जावपी गजाली आनी घडणुको हांचे एक प्रतिबिंब म्हण लेखकानी तांच्या कवितेनी वेगवेगळे निश्कर्श लावन मांडुन लोका मेरेन पावोपाचो यत्न केला देखून समाजांत घडपा गजाली वाचप्या मुखार पावच्यो, तांच्यो संवेदना वाचप्या मेरेन पावच्यो ह्या दावेसान समाजाचेर आधारीत कविता ह्या कविता संग्रहानी आयिल्ल्यो पळोपाक मेळटा.

तुजो पूत खरो

‘आवय तियां पोटाक मरों

मियां तुजो झील खरो

पूण

सोरो मात जिवाक बरो...

(आमचे आमी, पान -42)

ही कविता सोरो ह्या गजालीचेंर जावन आसा सारो हो समाजांत घराची आनी संसाराची वाट लावपी कीडो आसता. समाजान लोकांक हेर नियम जरी घालून दिले पूण सोन्याक जात, धर्म, सकयलो मनीस हे सगळे लागाना. तशेंच ह्या

कवितेंत लेगीत एक आवय कशें त्रास काडून घरान जोडून हाडटा आनी तिचो चलो सोन्यान बुडोन आसता ते सांगला.

हया कवितेंत एके जाण्टे आवयची अवतिकाय पळोवपाक मेळटा कशी ती त्रास काडटा चार पयशें जोडून हाडून तेच पयशे तिका आपल्या चल्याक उपाय नाशिल्ल्यान मुकाट्यांनी सोरो पिवपाक दिवचे पडटा. ज्या वयाचेर तिच्या चल्यान तिका जोडून हाडून दिवचें आसता. तिची काळजी घेवपाची आसता त्याच वयार तिकाच जोडून हाडून चल्याक पयशें दिवचे पडटा. हयो गजाली आमकां दर एका समाजान पळोवपाक मेळट जय सोरो पिवपा खातीर कसल्या जातीची आनी धर्माची गरज लागना. फक्त लागता ते पयशे. मनशाक सोरो घालून ताच्या घराची आनी संवसाराची वाट लावपाक लोक सोरो फुकट लेगीत घालतात पूण गरजे वेळार होच समाज आनी समाजाचे लोक फाटी सरतात. समाजान लोकांक हेर गजालींक जरी कायदे आनी नियम घातले पूण सोन्याक घातिल्ले खंयच पळोवपाक मेळना.

आवयच्या फुड्यान बसोन सोरो घोटपी चलो आनी ताच्या आवय भितर जाल्लो संवाद हया कवितेंत मांडला. चलो सोन्या खातीर तिचेकडेन पयशें मागता त्या वेळार तीची स्थिती हया कवितेंत दर्शायला देखीक तिचे थरथरपी हात, तिच्या दोळ्यांतली दुखां तिची अवतिकाय सांगता. तशेंच ती चुरील्ली नोट रडटा, किळाच मारता अशें लेखका सांगता कारण तीच नोट कमोवपाक जे त्रास

तिका लागले ते त्या नोटीतल्यान पळोवपाक मेळटा. कवितेंत चलो तिका
सांगता की तू पोटाक मर पूण सोरा हो आपल्याक कशेंय परिस्थितीन जाय.
लेखकान ह्या कवितेंतल्यान समाजांत ह्यो गजाला आजून जाता आनी कशें
तरेन सोरो ह्या समाजांत जगता, हे ह्या कवितेंतल्यान मांडपाचो यत्न केला.

पारवंशपूत

खूब वर्सांनी कळळें

मियां एक

पारवंशी पूत म्हणोन...

म्हाजो बापूय शेजाराकच रावता!

खडे जाणां?

त्या 'सज्जन' नांवाच्या बंगल्यांत...

आनी मियां

कुसमेल्ल्या कोलवाच्या खेपटांत...

(आमचे आमी, पान - 46)

पारवंशपूत म्हळ्यार एखादो चलो जाका बापूय आसा पुण समाजाच्या नदरेंत
वा हेर कागदा पत्राच्या आधारांत न्हय तर, एक असो चलो जाच्या आवयक

गुरवारपण आना ताका जल्मा घालपाचे कारण म्हळ्यार एक हवस वा बलात्कार जाव येता ताका जल्माक घातिल्लो आसता हे खरे पुण तांका हया समाजांत रगत जरी गावले पुण बापायचे नांव आनी समाजांत ती वळख मेळना. अशा तरेच्या भुरग्यांक पारवंशपूत अशें म्हणटा.

हया कवितेंत लेखकान समाजाचे एक वेगळेच चित्र मांडिल्ले आमका पळोवपाक मेळटा आना हो प्रस्न घालता की आमच्या समाजांत अशो गजाली लेगीत घडटा देखून हया कवितेंत काव सांगता जेन्ना एखादया दादल्याक जेन्ना एका बायलेक भोगपाची आसता तेन्ना ताका समाजांत घालून दिल्ल्यो जाती, धर्म, गरीबी हे सगळे लागना. ताची दवस पुरोवपा खातीर तो तीका एके बायलेच्याच नदरेंत पळयता आना भोगून जातकच ताका समाजाची वा हेर गजालीची याद जाता. पोटात जरी भुरगे धरले तरी तो ताका आपले नांव दिव शकना वा दिवपाक पळयना आना ताका आपणायना कारण समाज असल्या गजालींक प्रतिसाद दिना हया गजालींक मानीना. त्या भुरग्यांचो जल्म आनी तांची वाढ वायट परिस्थितीन जाता. कांय भुरग्यांक तांचो बापुय तांच्या शेजाराकुच रावता हे लेगीत खबर नासता. हया सगल्या गजालीनी एक मात घडटा की त्या भुरग्याक जल्माक घालप कांय ना हे त्या बायलेकुच चितचे पडटा आनी जल्मा घालून लेगी समाजाच्या नदरेंत बायलेचेरु समाज बोट उखलता आना ज्य परिस्थितींतल्यान ती त्या भुरग्या ल्हानाचो व्हड करता ते

तिच समजपाक शकता. लेखकान पारवंशपुताची आनी ताच्या आवयची लेगीत
स्थिती ह्या कवितेंत लेखका मांडिल्ली पळोवपाक मेळटा.

बेवारशी मडें

फाटले कितलेशेच म्हयने

आपल्या वारसाची

प्रतिक्षा करीत

शव घरांत कुसत पडलेलें

तें बेवारशी मडें

एके म्हदयान राती

चलत रावलें मसुंडेची वाट...

(आमचे आमी, पान -84)

बेवारशी मडें हाचो अर्थ एखादया मनशाचे मडें जे लावारीस आसा ताका कोण
ना वा ताचो चलो आसू लेगी ताका अग्नी दिवपाक पावोना. अशें तरेच्या
मड्याक बेवारशी मडें अशें म्हणटा.

वारीस म्हणटकत आमच्या मुखार घरचो कुळदिप वा घरचो दिवो अशें आमच्या
समाजांत चल्या भुरग्याक मानतात तशेंच घरांत आवय वा बापुय मरतकत

चलोच तांका अग्नी दिता चली जरी आसली आनी घरांत एखादो चलो भुरगो नासत जाल्यार सयन्या भितर तरी चलो भुरगो सोधुन तांका अग्ना दिवपाक लायता पुण मड्याक अग्ना ही चल्यानुच दिवपाक जाय असो निय आमच्या समाजांत चलता.

हया कवितेंत लेखकान एका मड्याची व्यथा मांडला जातुंत ते मडें कितलेशेच म्हयने आपल्या चल्याची वाट पळयत कुसत आसा आनी पत्तीक्षेचो वेळ सोपील्ल्या कारणान आना मडें कुस आयिल्ल्या कारणान त्या मड्याक लासोवपाक व्हरतात, त्या वेळार मसुंडेच्या दारार पावतकत लेगीत ती भुतावळ त्या मड्याक आडयतात कारण ताका उजो दिवपाक वारस नासता आनी वारस नासलेल्याक हया मसुंडेत जागो ना अशा तरेचे संवा ताच्या वांगडा करता. हांगा आमका हया कवितेंत सांगता की मनीस जीतो आसतकत ताका समाजाच्या नियमा नुसार चलचे पडटातूच पूण मरोन लेगीत मसुंडेतले अत्रुप्त आत्मे लेगीत समाजांत चलता तेच तरेचो वेव्हार करता ही एक अजापाची गजाल लेखकान हया कवितेंत मांडिल्ली पळोवपाक मेळटा. हया कवितेंतल्यान लेखक आमका सांगपाक सोधता की समाज हो मरोन लेगीत आमची फांट सोडीना कारण ते आत्मे लेगीत हयाच समाजांतले न्हय देखून ते थंयसर लेगीत समाजीकतायेनूच वागता आसुं येता.

म्हाका शिकयशीत ...

' आगा मेस्तमामा

मेज करता ?

म्हाका मात्सें शिकयशीत ?'

तुकां कळचें ना तें

कुशीक सर थंयसरलो...

' आगा कुंभारदादा

मडकी करता ?

म्हाका मात्सी शिकयशीत ?...

(आमचे आमी, पान - 86)

हया कवितेंत समाजांत वेवसाय कसले आसा ते पळोवपाक मेळटा. वेगवेगळ्या जातीचें यो वेगवेगळे वेवसा हया समाजां करतात. ते त्या लोकांचे आनी समाजाचे खाशेलपण आस अशे आमा म्हणो येता. समाजान तांच्या जाती नुसार वेगवेगळे वेवसाय घालून दिल्यात आनी तांच्या वेवसाया नुसा तांचा वळख जाता.

हमा कवितेंत एक मनीस वेवसाय करता ताका प्रस्न करता की तांचे जे काम आसा ते ताका शिकोव शकता काय म्हण पयली येता तो मेस्त जो मेस्त काम करता कोयते, आदोळी आदी. दुसरो येता तो कुंभार जो मातये पासत मडक्यो, गणपती, मातयेची सगळा आयदना आदी . तिसरो येता गवंडी जो घरा बांधता गवंडीपण करता. आनी अखेराक येता तो पसरकार जो पसरो चलयता पूण हातूंतले एकु मनीर ताका तांचे काम शिकोवपाक तयार नासता कारण जर ताका काम शिकयले जाल्यार तांचे काम तो करतलो आनी आपले पोट भरतलो द्या भयान ते बहुते ताका काम शिकोवपाक पळयनासले. पूण जेन्ना त्या चल्यान ताच्या बापायचे शेत कसयले ते विकपाक लागलो ताचेकडेन कांय पयशे योवपात लागले तेन्ना हे सगळे लोक ताच्या फुड्यान योवन ताणे पिकयल्ले भात व्हरतात, नाचणें व्हरतात, गवंडी ताचे घर बांधपाक येतात आनी पसरकार कांय उकडे तांदुळ मेळत कांय घ्या आशेन येता देखुन ह्या कवितेंतल्यान आमकां हे कळोन येता का खयचेंच काम ल्हान वा व्हड नासत आनी ह्या समाजांत अशें लोक आसत जांका आपल्या फुडे कोण गेल्लो नाका आसता असल्या तरेच्या स्वार्थी समाजांत आमी जगतात हे ह्या कवितेंतल्यान आमका कळोन येता.

आमी कुळवाडी .

आमीच ते कुळवाडी

माथ्याक मुंडासो

खांदार कांबळ

आकडेक कोयतो

आनी हातांत कुराड घेवन ...

(आमचे आमी, पान - 108)

कुळवाडी म्हणल्यार शेतकरी अशें म्हणटात. तशेंच ह्या कवितेंत लेखकान कुळवाडी ह्या नांवान खुबशा पात्रांचो उल्लेख केला. कुळवाडी फकत शेतुच न्हय तर वेगवेगळीं रुपां ह्या कवितेंत मांडिल्लीं आसां.

लेखक ह्या कवितेंत कुळवाडी संदर्भात सांगता. तांची वेगवेगळीं रुपां ह्या कविनेंतल्यान पळोवपाक मेळटा. देखीक पयल्या कडव्यांत कुळवाडी कसले काम करता, तांचे न्हेसप कशें आसता ते सांगला. माथ्याक मुंडासो, खांदार कांबळ आकडेक कोयतो, हातांत कुराड घेवन शेतां करतात तशेंच कुळवाडी ह्या समाजाचे लोक कशें तरेन कश्ट करता ते सांगला. नाचण्याची भाकर खावपी, वरयांचें शीत जेवपी, ताकाचीआंबील खावपी ही तांची खाणा आसात. जाणेकरून लेखक बळिश्ट कुळवाडी अशेंय म्हणटात. रणमाल्यांत धोगां नाचोवपी, घोडेमोडणी खेळपी, धालो,

फुगडी, जत सकारती गावपी आनी हेर संस्कृतीक लोकनाच करपी जांका लेखकान कलावंत कुळवाडी अशेंय नांव दिला. तशेंच अखेराक हातांत तुबकां घेवन बंडा पुकारपी, झुज खेळपी, पाकल्यांक धावंडावपी अशे तरेचे काम करून धिटेस्त कुळवाडी अशेंय तांका संबोधला. देखून लेखक कुळवाड्यांच्या विशी हे सांगपाचो यत्न करता की हे कुळवाडी फकत शेता कसयनात ते हेर कामानी लेगीत हुशार आसात, कश्टकरपी आसात, धिटेस्त आसात. शेता कसपी म्हण कमी लेखी नासतना समाजांत हेर कामानी लेगीत तांचो वाटो आसा अशें दया कवितेंतल्यान आमका लेखक सांगपाक सोधता. एके वेगळे तरेच्या कुळवाड्यांचे रूप लेखकान वाचप्या मुखार मांडिल्ले आमका पळोवपाक मेळटा.

5.2 लोक संस्कृताय

खरो नरकासूर

गांवचे भुरगे एकठाय येवन

व्हडलो केलो नरकासूर

रातभर नाचवपा खातीर

बरेच जाले कुरर

ढोल ताशे वाजयत
 घालपाक लागले हुरर
 नरकासूराची पदां म्हण्टाना
 बरेच लायताले सुरर...

(वझरो, पान - 55)

हया कवितेंत नरकासूराचो उल्लेख केला. नरकासूर म्हळ्यार समाजांत जे सण मनयतात तातुंतलोच एक सण म्हळ्यार दिवाळी. हया सणा वेळार नरकासूराचो पुतळो करतात ताका बरो न्हेसयतात आनी फातोडेन ताचो वध करतात म्हळ्यार ताका जळयतात. ताच्या उपरांत दिवाळी हो सण साजरो करतात.

नरकासूराक बरे तरेन न्हेसयतात, ताका तयार करपाक खुब पयशे मोडटात, ताच्या निमतान चिकन खातात, सोरो पितात. रात भर मजा मारतात. नरकासूर हो वायट गुणांचो आसता ताच्या भितर खुबशें वाटय गुण आसता आनी ताका जळोवन दिवाळी मनयतात हाचो अर्थ वायटाचेर बऱ्या गजालीची मात जाता. पुण लेखक म्हणटा की नरकासूराक जरी वाटय म्हण जळयलो पूण मनशा भितरलो नरकासूर केन्ना मरतलो ? असो प्रस्न करता. कारण मनशा भितर लेगीत

वायट गुण आसता आनी ताच्या भितर लेगीत एक नकासूर लिपिल्लो आसता . नर कासूराक जळोवप हो लेगीत आमच्या लोकसंस्कृतायेचो भाग आसा.

गांवचो शिमगो

पारंपारीक शिमगो आमचो

गांवांत येवन पळय

धरून हाडिल्लो तुमचो तो

शारांनीच ताका खेळय...

(वझरो, पान - 91)

हया कवितेंत लेखक आमका लोकसंस्कृतायेचो एक भाग म्हणल्यार शिमगो. शिमगो हो गांवांत खुब पारंपारीक आनी खुब आदले सावन चलत आयिल्ल्या रिती विशी सांगता.

शिमग्याची सुरवात कशें तरेन जाता आनी गांवांत शिमगो कशें तरेन खेळटा ती प्रक्रिया हया कवितेंत लेखकान मांडिल्ली पळोवपाक मेळटा. होळी हाडप, आम्याचे ताळे न्हेसून चोर जावप, रोमटां खेळप, घोडेमोडणी, करवल्यो ते मांड थारोवपा मेरेन गांवांतल्या शिमग्याचो प्रकार लेखक हया कवितेंत सांगता. तशेंच शारांत रावपी लोकांक लेखक

म्हणटात की ज्या तरेचो शिमगो लोक मनोरंजना खातीर शारांत हाडून
खेळयतात त्या शिमग्यांत खरें शिमग्याचें दायज आनी गांवांत जसो शिमगो
खेळटा तसो शिमगो आमका शारांतल्या रस्त्यांचेर खेळटा त्या शिमग्यानी
पळोवपाक मेळना. खरो शिमगो गांवांतूच पळोवपाक मेळटा जातूंत
वेगवेगळ्या गांवांतल्या परंपरे नुसार ते शिमगो खेळटात म्हण लेखक शारांत
खेळपी शिमग्याक धरून हाडलेलो शिमगो अशें म्हणटात तशेंच ह्या कवितेंत
लेखकान गांवांत खेळपी शिमग्याची व्हडवीकाय ह्या कवितेंत मांडल्या.

येयात, आमी शिमगो खेळुया

येयात आमी

शिमगो खेळुंया

होळी झुजोवया

नेमान घालुंया ...

(वावझड, पान - 36)

ह्या कवितेंत लेखकान शिमग्या विशी सांगला, कशें तरेन गांवांतलो
लोक व्हडा उमेदीन तांची संस्कृती मनयतात आनी तांचें दायज राखता ते
पळोवपाक मेळटा. दर एका गांवान वेगवेगळे तरेन शिमगो खेळटा ते
पळोवपाक मेळटा, कांय कडेन चोर उत्सव, करवल्यो, गडे, रोमाट, धुळवट,

होलीका जळोवप अशा तरेचें वेगवेगळे शिमग्याचे प्रकार पळोवपाक मेळटात. तशेंच कवितेंत लेखक तरंगां विशी तशेंच म्होवाळीं घालून भोवप अशा वेगवेगळ्या प्रकारा विशी सांगला. गांवांतल्या घरा - घरानी देवळांतली सायबीण वा देवाची पालखी भोवतात , ल्हान - ल्हान भुरगी म्होवाळी घालून दारानी भोवोन शबय मागतात म्हणल्यार लोक मागीर तांका पयशें दितात तशेंच देवाच्यो करवल्यो जातात जातूंत चल्यांक साडी न्हेसोवन फुला माळून तांका बायले सारखे नटोवन तांची पुजा करतात, रोमाट मारतात आनी घराघरानी मेळ येतात जे जती म्हणोन सकारती म्हणोन उमेदीन नाचतात. अशा तरेचें वेगवेगळे गांवांतले शिमग्याचे प्रकार लेखनान ह्या कवितेंत मांडला तशेंच लेखकान समाजांतल्या वाचकांक मनीसपणाचो संदेश ह्या कवितेंतल्यान दिवपाचो यत्न केला.

शिरवणातलो काळ

आवयन सांगलें ह्या वर्सा

एकच म्हयनो शिरवण पाळ

नुस्त्याचे यादीन म्हज्या

तोणातल्यान गळटा लाळ

येल्ल्या दिसा घरांत आसता

रोस ना जाल्यार दाळ

तेंच तेंच खावन विटला

आता जिवार येता काळ...

(वझरो, पान - 56)

श्रावणान सगळें कडेन सणा - परबांचे वातावरण जाल्ले आसता. सगळो सैम पांचव्याचारान नटील्लो आसता. कारण श्रावण म्हयनो लागलो तसो लोक आपल्या घरांत शुद्धकार करता तशेंच हया म्हयन्यांत नुस्तें खायना कारण श्रावण म्हयनो सोपल्या उपरांत भाद्रपद म्हयनो लागता आनी गणपतीचे आगमन जाता. त्या कारणान चडशें लोक नुस्तें खावपाचें टाळटा. लोक संस्कृतायेचो हो समज आसा जो समाजांत लोक पाळटा, आनी हे सगळे पाळटा आसतना घरांत कांय लोकांची घांदल जाता कारण नुस्त्या कांय जाणांक जेवण चलना. अशें तरेन लोकसंस्कृताय समाजांत कशी आसता आनी लोक कशें तरेन ती पाळटा तें हया कवितेंत सांगला.

होळी झुजय

होळी खेळय होळा झुजय

एकचाराचो मंत्र जागय

सप्तरंगी गुलाल शिवरून

मना मनात प्रित रुजय

होळी खेळय होळी झुजय

(आमचे आमी, पान - 125)

होळी खेळप हो एक लोकसंस्कृतायेचो भाग. वेग वेगळ्या गांवांनी होळी वेग वेगळ्या प्रकारांत होळी खेळली वता, पूण होळी खेळपाचो मंत्र हो एकूच आसता. एकचारान रावप, मना मनांत एका मेका खातीर आपुलकी दवरप, सगळे उत्सव एकठाय योवन साजरे करप होच होळी हो उत्सव आमका शिकयता. लोकसंस्कृती आमका एकचाराचो मंत्र शिकयता. ढोल वाजोवपाची उमेद , एका मेकाक रंग लावपाची उमेद, मनीसपण राखप हे आमका हे उत्सव शिकयतात.

लोकसंस्कृतीच्या नांवान आमी जे उत्सव मनयतात ते फकत उत्सव न्हय तर समाजांतल्या ह्या उत्सवांतल्यान मनीस कशें तरेन एकठाय येतलो, आनी कशें तरेन त्या उत्सव कशें तरेन फुडे व्हरतलो हाची शिकवण मेळटा. ह्या कवितेंत कवीन होळी हो उत्सव कशें तरेन खेळटा आनी मनीस कशें तरेन एकठाय येता हे सांगपाचो यत्न केला.

5.3 वर्णवेवस्था

आतां काय गे करुया ?

आवय आवय

फोड गे कोंडो

म्हारवाड्यार आमच्या मातला

दोन पांयांचो रेडो..

आवय आवय

कर गे भेसां

रेड्याच्या गळ्यांत बांदतूय

मेल्ल्या कावळ्याचीं पाखां...

(आमचे आमी, पान - 101)

म्हार जांका हरीजन समाज अशें म्हणटात. तांच्या पदराक खूबशों अडचणी येतात. समाज तांका खूबशें त्रास लेगीत दितात, कारण तांची जात ही सकयली आसता. तांका समाजांत लोक अशुद्ध मानतात, पूण जेन्ना त्याच समाजाची नदर काडपाक वा हेर कसलीय कामा करपाक जेन्ना तांचीच गरज पडटा तेन्नाच तांका लागी वडटात हे सगळे आयज लेगीत समाजांत चलता. देवळांत भितर सरपाक लेगीत तांका हक्क दिनात. आताच्या काळांत हो समाज आर्थिक

नदरेंत फुडे सरता कारण सरकारान तांच्या खातीर खुबशी मदत केल्ल्या जाणे करून तांका कामा मेळटात, पूण आदल्या काळांत तांचे खूब हाल जाताले तांका पोटा पाण्या खातीर लोकांच्या दारानी भोवचे पडटाले, तांची कामा करची पडटली आना पयशें लेगीत कमा मेळटाले. तेंच दया कवितेंत लेगीत सांगला की कशें तरेन हया हरीजन समाजाच्या लोकांक तांच्या परिस्थितीक तोंड दिवचें पडटाले.

म्हाका शिकयशीत -

'आगा मेस्तमामा

मेज करता ?

म्हाका मात्सें शिकयशीत ?'

तुकां कळचें ना तें

कुशीक सर थंयसरलो...

'आगा कुंभारदादा

मडकी करता ?

म्हाका मात्सी शिकयशीत ?...

(आमचे आमी, पान - 86)

हया कवितेंत समाजांत वेवसाय कसले आसा ते पळोवपाक मेळटा. वेगवेगळ्या जातीचें यो वेगवेगळो वेवसाय हया समाजां करतात. ते त्या लोकांचे आनी समाजाचे खाशेलपण आस अशे आमा म्हणो येता. समाजान तांच्या जाती नुसार वेगवेगळे वेवसाय घालून दिल्यात आनी तांच्या वेवसाया नुसा तांचा वळख जाता.

हया कवितेंत एक मनीस वेवसाय करता ताका प्रस्न करता की तांचे जे काम आसा ते ताका शिकोव शकता काय म्हण पयली येता तो मेस्त जो मेस्त काम करता कोयते, आदोळी आदी. दुसरो येता तो कुंभार जो मातये पासत मडक्यो, गणपती, मातयेची सगळा आयदना आदी . तिसरो येता गवंडी जो घरा बांधता गवंडीपण करता. आनी अखेराक येता तो पसरकार जो पसरो चलयता पूण हातूंतले एकु मनीर ताका तांचे काम शिकोवपाक तयार नासता कारण जर ताका काम शिकयले जाल्यार तांचे काम तो करतलो आनी आपले पोट भरतलो द्या भयान ते बहुते ताका काम शिकोवपाक पळयनासले. पूण जेन्ना त्या चल्यान ताच्या बापायचे शेत कसयले ते विकपाक लागलो ताचेकडेन कांय पयशे योवपात लागले तेन्ना हे सगळे लोक ताच्या फुड्यान योवन ताणे पिकयल्ले भात व्हरतात, नाचणें व्हरतात, गवंडी ताचे घर बांधपाक येतात आनी पसरकार कांय उकडे तांदुळ मेळत कांय घ्या आशेन येता देखुन हया कवितेंतल्यान आमक हे कळोन येता का खंयचेच काम ल्हान वा व्हड

नासत आनी ह्या समाजांत अशें लोक आसत जांका आपल्या फुडे कोण गेल्लो
नाका आसता असल्या तरेच्या स्वार्थी समाजांत आमी जगतात हे ह्या
कवितेंतल्यान आमका कळोन येता.

फाटीं सरले आमीच.

बरें व्हडलें देऊळ बांदूया

म्हण आमकां फुडे काडले

देवळाचे बांधकाम करतना

पयशे कमी पडले

वर्गणी लागीं करूंक

घराघरांनी भोवले आमीच

(वझरो, पान - 35)

ह्या कविता गर्भित अर्थ घेवन बरयिल्ली आसा. जातून लेखकान
गांवांत हरीजन समाजाचे लोक जे आसता तांची व्यथा आनी तांच्यो
संवेदना लेखकान ह्या कवितेंत मांडला.

हरीजन समाज वा जांका आमी सकयल्या जातीचो समाज म्हणटा
तांचे दुख, संवेदना, व्यथा मांडपाचो यत्न केला. देखुन लेखक म्हणटा

की देऊळ उबे करपाक तांच्याणी जायती कामा केली, देवळाच्या माटवाचे काम, नेमा मारप, पड्डे बांधप आदी पूण तांचो भ्रष्टकार जावचो न्हय म्हण ते जेवपाक लागीत भायर बसले. इतली सगळी कामा करून लेगीत देवळाचें गर्भकुडीचें दार त्या समाजाच्या लोकां खातीर बंद केले तशेंच जरी जाणट्यांक मुखान काडून हिशोब चुकीचो दिलो तरी आताची पिळगी ओगी रावोन सोसपी न्हय आनी समान हक्क मेकोवपा खातीर कोर्टान न्याय मागुंक गेल्यार तांका न्याय मेळचोना आनी देवळाचे दार बंद जातल म्हण ते फाटी सरले अशें ह्या कवितेंत मांडला. ह्या कवितेत लेखकान सकयल्या जातीच्या लोकांचेर कशें तरेन भेदभाव जाता, तांका कशें तरेन हिणसायता हे पळोवपाक मेळटा. तशेच ह्या कवितेत मांडिल्लो हो विशय आमका वास्तविक जिणे कडेन व्हरता. देखून आजून लेगीत समाजांत जाती खातीर सकयल्या समाजाच्या लोकांचेर भेदभाव जाल्लो आमका पळोवपाक मेळटा. जाणट्यांनी घालून दिल्ले समाजाचे नेम अशा तरेन समाजात आयज लेगीत पाळले वता जी खुब चुकीची गजाल जावन आसा.

5.4 समाजांत चित्रायल्ली बायल

मरता एक सवायशीण

हात जोडून देवाकडे
 घोवाक बरें मागताली
 अकस्मात तिच्या घोवाची
 कुड नदरेक पडटाली
 सात जल्म सांगाताची
 सपना जेन्ना तुट्टाली
 जिवाचो आकांत करून
 मरणाक ताच्या रडटाली

(वझरो, पान - ४६)

हया कवितेंत एके सवायशीण बायलेचें अस्तित्व कशें तरेन सोपता तें लेखकान मांडिल्ले पळोवपाक मेळटा.

‘सवायशीण’ हे नांव एके अस्तूरेक जेन्ना ती लग्न जाता तेन्नाच समाज तीका बायल वा सवायशीण हे नांव दिता. एक अस्तूरी आपलो भांगर - शृंगार चली म्हण जल्माक येता त्या वेळा सावन करीत आयिल्ली आसता, पूण जेन्ना तीचें लग्न जाता आनी तीचो घोव मरता तेन्ना सावन तिचो तो शृंगार देवता आनी थंयच तें बायलेचें अस्तित्व सोपता. समाजांत घातिल्ल्या रिती - रिवाज

आनी नेमा प्रमाण सवायशीण बायलेचें शृंगार देवयता. एके सवायशीण हया नांवाक साडून तिका समाजांत 'रांड' हे नांव पडटा. घोव मरता तेन्ना तीच्या कपलाचो कुंकु, हातांतली काकणां, गळ्यातले मंगळसूत्र आनी त्याच बरोबर तिचें समाजांतले अस्तित्व लेगीत तो आपल्या वांगडा घेवन वता. जशें तीच्या घोवाचें सरण पेट्टा तशेंच तिचें काळीज लेगीत पेट्टा. एक अस्तुरी पयली चली जाता, मागीर सवायशीण जाता आनी मागीर रांड जाता. होच एके बायलेचो प्रवास आसता.

कुकमाचो धनी.

पदराक दोन भुरगी

घरांत एकटीच जोडपी

घोव सदांच पिवन

वाडयार बोवाळ घालपी

पोटा खतीर करताली

घराघरांत दिसावडो

जोडिल्ल्या त्या पयश्यांक

झुझतालो हो बांगर पाडो ...

(वझरो, 7, पान - 28,)

कुकमाचो धनी म्हणल्यार एके बायलेचो घोव जाणे लग्न करून बायल जरी केली पूण तिच्या पदराक घोवाचे सूख म्हणटा ते लागुंक ना. ह्या कवितेंत लेखकान समाजांत रावपी सोऱ्याकाराच्या बायलेची जीण दर्शायिल्ली पळोवपाक मेळटा.

एके बायलेची जीण एका सोऱ्याकारा वांगडा केन्नाच सूखाची जावंक शकना तिच्या वाट्याक जे दुख्खां आनी त्रास येता ते फकत तिकाच खबर आसता. सोरो पीवन बायले भुरग्यांक मारप, संसाराची वाट लावन उडोवप हे काम सोऱ्यान बुडोन रावपी मनीस करता. पूण एक बायल कशी सोसता आनी कशी आपलो संसार सांबाळटा.

बायलेची जीण फकत स्वता बायलच समजो शकता आनी ह्या कवितेंतल्यान बायलेच्या सोशीकतायेचें पडबिंब दिसून येता.

हवस

घोवा फुड्यान मान वयर करून

कोणेंच तिका पळयली ना

कावळ्या भशेन वटवट्टाले दोळे

मात नदरेक नदर मेळयली ना..

ते बायलेचो घोव जेन्ना जगांत आशिल्लो तेन्ना खंयच्याच दादल्यान तिचे कडेन मान वयर करून पळोवंक नाशिल्ले. पूण जेन्ना एका दुयेसा खातीर तीचो घोव भायर पडटा, तेन्नाच्यान तिका कश्टाची जीण जगची पडटा. तिका मदत करपाचें निमतान तांच्या आंगान वासनेन भरलेले किडे आसात ते सळसळपाक लागतात. तिची मदत करपाक कोणूय केन्नाय हजर जाता पूण तांचो मूळ हेतू वायटूच आसता. मदत करपाच्या हेतून ते फक्त आपली हवस भागोवपाचो यत्न करतात. अशें तरेन घोव भायर पडले उपरांत तिच्या जिणेंत कशें तरेन बदल जाता हें आमकां पळोवपाक मेळटा. ह्या समाजांत एके घोव नाशिल्ले बायलेक लोक फक्त वायट नदरेंत पळयतात, तांची हवस भागोवपाचे एक साधन ह्या नदरेंत कांय लोक तिका पळयतात. आयज लेगीत बायल मनीस ह्या संवसारांत सुरक्षीत ना. हवस ह्या कारणांक लागून जावपी बायलेचेंर जे अन्याय जाता ताचें चित्रण कवीन हम कवितेंत मांडिल्ले पळोवपाक मेळटा.

दिसावडो

दिसावडो किरवटीक लावन

ती अस्तुरी चलता वाट

घर परतणेची...

त्या दिसावड्यांत शेकेल्या

तानुल्या बाळकाचे

भुकेची थंडाय..

(आमचे आमी, पान - 40)

ह्या कवितेंत एक बायल मनीस दिसवड्याचे काम करता आनी चार पयशें मेळटा तातुंत आपले घर चलयता. आयज लेगीत ग्रामीण भागांत दिसावडो करपी लोक आसात, जे आपले पोट भरपा खातीर लोकांची कामा करतात. जांचे स्वताचे कांयच नासता शेत, भाट, जमीन हे लोक असली कामा करतात. ह्या कवितेंत चित्रायल्ली बायल तशीच दिसावडो करता तिच्या कपळांतल्यान घामाचे लोड वत्ता रखरखत्या वतांत ती काम करता कशें तरे ती सगळे त्रास काडटा तें पळोवपाक मेळटा. तिका आताच न्हय तर तीची अख्खी जीण दिसावडो करून जगपाक जाय आनी तिच्या फुडल्यो पिळग्यो लेगीत हेच करून जगतले अशा तरेची परिस्थिती आयज लेगीत समाजांत आसा आनी आयज लेगीत बाय मनीस असोच दिसावडो करून आपले आनी आपल्या संवसाराचें पोट चलयता.

संदर्भ

1. पर्येकार, प्रकाश. *आमचा आमी*. शाल्मली क्रिएशन्स, धार्वे-तार, वाळपय, सतरी, गोंय, आगस्त 2013.
2. कुडतरकर, शाब. वावझड. वाळपय, सतरी गोंय: गोवा कोंकणी अकादेमी, 2010.
3. गांवकार, महादेव. वझरो. आमचे दायज प्रकाशन, होंडा सतरी गोंय, जुलै 2023.
4. गावस, गोपीनाथ. घोले घोले, लोका प्रकाशन घोटेली. केरी सतरी - गोंय 2012.

प्रकरण 6 - पर्यावरणाक धरून आयिल्ल्यो कविता

6.1 - पर्यावरणीय विचार घेवन आयिल्ल्यो कविता

6.2 - पर्यावरणाची संवेदना सांगपी कविता

6.1 - पर्यावरणीय विचार घेवन आयिल्ल्यो कविता

दीस तुजे.

तुका जाय तसो घसघशांनी यो

घडघडोन यो तडतडोन यो

पावसा दीस तुजे आसा

तरी सायबा तुजे कडेन

मागणें एकूच म्हजें आसा

पावशिल्ल्या हया दिसांनी...

(वझरो, पान - 19)

पावसाचे दिस बरे आसता आनी केन्ना केन्ना वायटय आसता. हया कवितेंत लेखक पावसाक जाय तसो यो म्हणरा तुजेच दिस हे अशेंय सांगता पुण ताका तो विनंतीय करता. पावस हो आपल्याक जाय तसो वत्ता पूण केन्ना केन्ना अशे तरेन वत्ता की नाका जाता. सगळे उद्वस्त करून उडयता, सगळे मेहनत आपल्या वांगडा व्हावोन व्हरता. लेखक पावसाक यो म्हणटा पूण भाताचो इदवास करुनाका सांगता कारण तेतूर ताच्या अखख्या घराब्याचें पोट भरपाचे आसता, मातयेचें घर आनी गावठी नळे आशिल्ल्यान वादळ आयल्यार मठी

उबी करपाक जावचीना तशेंच ताची भुरगी शाळेक वतना तांका
 भिजोवनाका अशें सांगता आनी तो शेतकार आशिल्ल्यान पावस
 बगर कशेच जायना अशेय तो पावसाक सांगता . अशे तरेच्या विनंती
 तो पावसाक करतना ह्या कवितेंत आमका पळोवपाक मेळटा.

पावस हो कांय घरांचो आनी गरीब लोकांचो इदवास लेगीत करून
 वता. कारण खयचीय गजाल जितली बरी आसता तितली वायट
 लेगीत आसता. पावसाचे लेगीत तशेंच.

वावझड

जेन्ना पावस...

घेवन येता वावझड

करता सांवार

धवळून मळबाक

बुडयता धर्तरी

पेटयता जोगूल

पावळेक चिरता

उबयता संवसार

उबांतर...

(वावझड, पान - 10)

हया कवितेंत पावसा वांगडा आयल्ल्या वावझडी बद्दल सांगला की कशें तरेन ती वावझड पावसा वांगडा नेटान येता आनी सगळे उबांतर उडोवन वता. पावस हो बरो आसतातूच पुण ताच्या वांगडा जेन्ना तो पूर, वादळ, वावझड घेवन येता तेन्ना तो सगळ्यांची नाशाडी करीत वता.

वावझड येतकत जांचो खोपट्यो आसता सगळ्यांत चड नुकसान त्याच लोकांचे जाता. गरीब आशिल्ल्यान तो कशे तरेन तरी बड्यो, पुण जेन्ना बरो पावस वता आनी वावझड येता तेन्ना ताच्या वांगडा तो सगळे घेवण वता. सगळ्यांत सुखाचो मनीस गिरेस्त मनीस आसता जाचे घर पावस योव नाल्यार वादळ योव तांचे लुकसाण जायना लुकसाण जाता ते गरीब मनशांचे कारण ते सगळे सारखे करप तांचेकडेन दुडवांची नाक नासता. अशे तरेन हया कवितेंत लेखकान सांगिल्ले आमका पळोवपाक मेळटा.

आडवेळो पावस.

पावस हो आडवेळो

गडगडावन येता

जोगलावून घेता

चित्रवेध.

आडवेळ्या पावसाची

आडवेळीच निती

सामान्याची मती

ना चलची.

(वावझड, पान - 16)

हया कवितेंत लेखकान पावसाक आडवेळो म्हटला. आडवेळो म्हळ्यार केन्नाय पडटा तसो . पावस हो जून जुलै हया म्हयन्यांत पडटा हे ताचे म्हयने आसता. पूण आताच्या काळान पावस हो आडमेळो जावन पडिल्लो आसा. खंयच्याय वेळार आनी खंयच्याय म्हयन्यांत पावस पडपाक लागता.

लेखक हया कवितेंत म्हणटा की चवथीक दिवाळी आनी शिरवाणात होळी खेळ खेळटा. म्हळ्यार लेखक म्हणटा की पावसाचे म्हयने आसता तेन्ना पावस पडाना चवथीची दिवाळा करता म्हळ्यार ऑगस्ट, ऑक्टोबर हया म्हयन्यानी लेगीत पावस पडटा. आता सैमाचो आराखडो

बदलिल्लो पळोवपाक मेळटा . आधुनिक करणांक लागून जशा तरेन
 झाडा कापप, सैमाची इबाडणी करप जाता देखुन सैमाची पातळी
 लेगीत हाल्लीली पळोवपाक मेळटा. ऋतुंची बदलती रूपां मनशांक
 लागुनुच पळोवपाक मेळटा हाका कारणीभुत लेगीत मनीसूच आसा.
 अशे हया कवितेंतल्यान आमका पळोवपाक मेळटा.

सैमगीत

शिरंगारील्ल्या आंगार झडची

सरसरून पक्षी

भिरभिरते नदरेंत उडचे

दिगंतरा पक्षी

थेंब थेंब भिजोवन घे

माये मोगान रूजोवन घे

दडको दडको पावस मोगाळ

सर्वय आंगार सजोवन घे

ओथंबिल्लीं कुपां ओलीं झरझरून व्हांवलीं ॥

(वावझड, पान - 21)

ह्या कवितेंत लेखक सैमाची व्हडवीकाय सांगता, सैमाच्या दर एका घटकाचे विश्लेशण लेखक ह्या कवितेंत करता. धर्तरीची व्हडवीकाय सांगता ते पळोवपाक मेळटा.

पावस, झाडा, पक्षी, फुला ह्या सैमाच्या आंगाचे विश्लेशण लेखक ह्या कवितेंत करता. ह्या धर्तरीचेर आसपी दर एक गजाल खुब म्हत्वाची आसा. पावस पडटा तेन्ना सगळी कडेन पाचवेचार जाता, झाडा पेडा सगली बहरून वतात, फुलझाडा फुलतात अशे सुंदर वास्तवीक चित्र आमी जगतात. मनीस हो खुब भाग्यशाली आसा ताचेकडेन सैमाची गिरेस्तकाय अणभवपाची तांक आसा. पयलो पावस पडटकत मातयेचो वास मन भुलोवन वता. अशा तरेची सैमाची व्हडवीकाय लेखकान ह्या कवितेंत मांडिल्ली पळोवपाक मेळटा. पावसाच्या दिसानी धर्तरेन पाचवी साडी न्हेसला अशे तो सांगता देखून ह्या कवितेंत लेखक खुब कितें सैमा विशी मांडिल्ले आमका पळोवपाक मेळटा.

उदकाचे थंड थंड थेंबे...

खडपाच्या चरमांतल्यान

एक सारके पाझरत आसात

उदकाचे थंड थंड थेंबे...
 त्या दोंगराच्या पोटांतल्यान
 झिरपत झिरपत
 ते थेंबे वाट काडीत
 अळंग देवतात ह्या चरमाच्या गोपांत...
 (आमचे आमी, पान - 29)

ह्या कवितेंत लेखकान उदकाच्या थेंब्या विशी सांगला. त्या थेंब्याचे बारीक साणेन विश्लेशण केल्ले आमका पळोवपाक मेळटा. एक थेंबो कितले किते करू शकता हे ह्या कवितेंतल्यान आमका पळोवपाक मेळटा.

लेखक सांगता की त्या थेंब्यांनी निरमळताय आनी सुख थंडाय आसा. लेखकान त्या थेंब्याचे विश्लेशा खुब खोलायेन केल्ले पळोवपाक मेळटा की कशें तरेन ते थेंबे खडपाच्या चरमांतल्यान वाट काडीत येता आनी एका उदकाचे कोंडीक मेळटा. सैमाच्या दर एक गजालीन सुंदरताय लिपिल्ली आसता फक्त तिका पळोवपाक आनी बारकायेन नियाळपाक तशी नदर जाय पडटा. मनशान त्या थंड थेंब्या सारको

जावचो अशें लेखक सांगत. ते ल्हान ल्हान थेंबे मेळोनूच एक व्हडली उदकाची कोंड तयार जाता. त्या उदकाक लेगीत अशे दिसता की कोण तरा आपल्या लागीं योवचो आनी तोंडार उदक मारून थंड जावचे.

सैम हो गिरेस्त आसा आनी सैमाची गिरेस्तकाय केन्नाच सोपचीना. पुण त्या सैमाक जपपाचे काम मात मनशान करपाक जाय. लेखकान ह्या कवितेंत जरी एका लहानशा थेंब्याचे जरी म्हत्व सांगला पुण तातुंतल्यान देख घेवपा सारखी गजाल ह्या कवितेंत मांडिल्ली आसा.

दायज राखलां

भात पेरलां

नाचणो पेरलां

वरी पेरल्या

पाकड पेरला

मळणेन म्हज्या

फेर धल्ला..

ग्योSS ग्यो SS

फांतोड पारार

आवाज चडला...

(आमचे आमी, पान - 57)

लेखकान ह्या कवितेंत दायज ह्या विशी सांगला. दायज म्हणल्यार एक अशी गजाल जी खुबशा काळा सावन पूर्वजांनी राखून दवरिल्ली गजाल आसता. दायज म्हणल्यार कसलीय गजाल आसूं येता. देखीक एक वस्तू, संस्कृताय, सैम, वेवसाय कितेय आसु येता पुण लेखकान ह्या कवितेंत मांडिल्ले दायज म्हणल्यार शेत .

ही कविता लेखकान शेताचे दायज राखला आनी कशे तरेन राखला ते सांगला. आताच्या आधुनिक काळाच्या जगांत गांवांतले जे दायज आसता ते स्थलांतरण वा हेर गरजो पुरोवपा खातीर फाटी पडत गेला. शेत करप, काजी करप, हे सगळे आमचे गांवांतले दायज आसा जे आमी राखपाक जाय. लेखक ह्या कवितेंत गांवांतले शेत राखला आनी शेताचें दायज राखला अशें सांगता. दया कवितेंतल्यान आपले दायज म्हणल्यार आपल्याकडे गांवांतले जे कितें आसा ते राखपाचो संदेश दिता.

आमची माती.

आमचे मातयेत पाकड पेर

आमचे मातयेत नाचणो पेर

आमचे मातयेत कुळीद पेर

आमचे मातयेत वरी पेर

आमचे मातयेत तोर पेर

आमचे मातयेत भात पेर

सगळीं पिकां काडूं येतात

म्हाका कसपी हात जाय...

(आमचे आमी, पान- 107)

हया कवितेत लेखक आमचा मातयेची व्हडविकाय सांगता. आमच्या मातयेत कितें रोयले जाल्यार ते किल्लोन येतले अशे तो सांगता. देखीक काज, माड, केळ, माडी, पणस, आंबो हे सगळे रोय सांगता कारण हया मानयेत जे किते किल्लोन येतले हाचेंर विश्वास आसा.

गोंयचे लोक हे सगळे गोंयचे मातयेंत रोयचे परस भायले हाडून खातात. भायले लोक आपलो धंदो करतात पयशें जोडटात पुण गोंयच्या लोकांकडेन जे दायज आसा ती म्हणल्यार गोंयची माती ह्या मातयेंत कितेंय रुजयल्यार तांचे भांगर जाव शकता. पुण मनशाक कश्ट वा त्रास घेवपाचे नासता. भायले लोक जोड करतात तशेच जर गोंयच्या लोकांनी ह्या मातयेचो वापर पिक आनी वेगवेगळी झाडा रोवन तांची फळां बाजारांत विकून स्वताचो वेवसाय केल्लो जाल्यार गोयांत आयज कोणूच गरीब उरचो नाशिल्लो. लेखक घ्या कवितेंतल्यान देख दिवपाक सोदता की आमका आमची जी माती गावल्या ताचो आमी बरे तरेन वापर करचो आनी स्वताक फायदो करून घेवचो.

झाडपण

झाडां पेडांकय जाता

रोग आमी म्हारोग

दुख - दारिद्रय तेंचेय

गांठीक आसतां

तेंका सांगाकय कळाना

आनी बोलांकय

म्हणान आमच्या कोतान

तेंचां आपलां बरां !

(घोले घोले, पान - 17)

ह्या कवितेंत कवि झाडाची व्यथा सांगता. झाडा बद्दल संवेदना व्यक्त करता झाडांकय रोग जाता, तांकाय त्रास जाता, तांकांय दुख जाता. आमका अशें दिसता की झाडांक, जनावरांक उलोवपाक कळना आमका सांगपाक कळना पुण अशें ना की तांका त्रास जायना, तांकाय त्रास जाता, तांकाय दुखता पुण फकत मनशाभितर आनी तांच्या भितर इतलोच की ती आमच्या सारखी कोणाक काय सांगपाक शकना . जरी तांका सांगपाक कळना पुण मनशाकडेन इतली ताक आसा की मनीस सांगच्या शिवाय लेगीत कांय गजाली समजो शकता.

झाडांची जीण ही सोपी नासता , तांची जीण केन्ना सोपत हाची लेगीत तांका खबर नासता, मनशाच्या मनांत आयले जाल्यार आपल्या स्वार्थाखातीर तांका आताच कापून उडोवपी पुण ती तांका एका

उतरान कांय विचारू शकना आनी स्वता खातीर उबी सुद्धा रावु शकना. हया कवितेंतल्यान हे दिसून येता की मनशाकडेन सगळे आसून लेगीत ताका ते पावना आनी झाडा - पेडांकडेन कांयच नासून लेगीत ती आमका भरभरून दिता.

6.2 - पर्यावरणाची संवेदना सांगपी कविता

थेंब थेंब दुकां.

नव्या करकरीत रुळावयल्यान

पयलेच फावट

एक्स्प्रेस रेलगाडी वेग घेत

त्या काळखेल्ल्या बोगद्यांत भितर सरता

घडघडत धडधडत...

(आमचे आमी, पान- 44)

हया कवितेत कविन दोंगराची व्याथा सांगल्या दोंगर हो एक सैमाचो भाग जाल्ल्यान आमी आधुनीक करणाच्या फाटल्यान लागील्ल्यान खुबशी पर्यावरणाची नाशाडी करीत चल्ल्यात जाणे करून पर्यावरण आमच्या हया दुर्व्यवहारक लागून खुब त्रास सोशीत आयला रेलवे करपाक लागून दोंगर पोकरतात दोंगराच्या पोटांतल्यान रेल्वेची वाट करतात,

खणप चालु जाता अशे तरेन जंय जंय पर्यावरण आसा थंय थंय
77
आमका तांका मारून जागो करून आमची सपना भानपाचो यत्न
हो मनीस करता पर्यावरणाची परिस्थिती दिसान दिस खुबच वायट
जाल्ल्या कारणान ताका ते मोन्यानी. सगळे सहन करचे पडटा थेंब
थेंब दुका ही कविता अशाच सैमाच्या इबाडणीचें जावन आसा. जो
एक दोंगर आपली व्यथा व्यक्त करपाचो यत्न करता पुण तो
मनशाक समजोवपाक उणों पडटा.

तेका ते आटयतले...

तें अयस पयस रान

उंच उंच दोंगर

खोल खोल देगणां

आनी काळीं निळीं घळणां ..

म्हाज्या सपनात

केन्ना केन्ना हें रान येता...

(आमचे आमी, पान - 48)

कवि सांगता की सैमान भरिल्ले रान तांच्या सपनात आयले आनी
ताका सगळ्याक भोवंडावन हाडलो. उंच उंच दोंगर, खोल खोल देगणां

काळी निळी घळणां हे सगळे तांच्या सपनात आयले आनी दोळे उगडले तेन्ना सगळे ना नपयत जाले अशे तो सांगता आनी तेच रान तो वास्तविकान सोधता पुण अशे तरेचें रान मेळपाक खुबच कठीण जावन गेल्ले आसा. कारण आमका राना मारून तांचेर शेवला चडोवन व्हडल्यो व्हडल्यो इमारती, घरा बांदिल्ली आमका पळोवपाक मेळटा. पर्यावरणाची नाशाडी जाल्ली आमका पळोवपाक मेळटा सैम आनी मनशाचे नाते आता खुब पयसचे कशे दिसपाक लागला. दिसान दिस मनीस सैमाचेर अत्याचार करून फुडे वचत आसा मोठी मोठी धरणा बांदपाक लागोन राना मारीत चल्ल्या. अशा तेरेचे रान आता वास्तविकतायेंत पळोवपाक मेळना आता ते फकत सपनानीच दिसू शकता. अशें हया कवितेंतल्यान पळोवपाक मेळटा.

मनश्याचीं पावलां.

हया रान देगणाच्या अस्क डांतल्यान

त्यो असंख्य काटोळ्यो मुयो

खंय वयतात काय ?

ते काळशे काळशे

मुयांचे वळीक

फुटल्यान असंख्य पांय...

(आमचे आमी, पान - 78)

हया कवितेंतल्यान आमका कवी सांगता की मुयांक जशे पांय फुटल्यात जशी ती एका रांगेन खोलप्यातल्यान तांची वाट काडून चलत आसा कारण तांका खंय पावपाची गरज ना कोणा फुडे वचपाची गरज ना तांचे गतीचेर तांका नियंत्रण आसा पुण तशेंच जर मनशाचे पळोवपाक गेल्यार मनशाक आपल्या गतीचेर नियंत्रण ना. मनीस हो सदांच कोणाच्या ना कोणाच्या तरी फुडे वचपाचो यत्न करता तांचो पांय ज्या जाग्यार पडटा थंय तो आपली सपना बांधता मागीर ते रान लेगीत हुलपोवपाचे आसल्यार फाटी फुडे चितना मनीस हो स्वार्थी जावन रान हुलपयता, सैमाक काबार करून उडयता हे सगळे आमका हया कवितेंतल्यान पळोवपाक मेळटा.

मनशाची जीण ही सदाच रिती आसता कारण ताचेकडेन चड आयले जाल्यार ताका चड आशा आसता आनीकय ताच्याकडेन योवचे म्हण तो धडपडटा पुण ताजे ताकाच कळना की तो आपल्या स्वार्था खातीर पर्यावरणाची कितली इबाडणी करता. हे हया कवितेंतल्यान पळोवपाक मेळटा.

सपन

फांतोड पारार

एक सुकर्णें

म्हाज्या सपनात रिंगलें

नाच नाच नायलें

काळजा खांदयेर बसून

म्होंवाळ गितां गायलें

आनी.....

(आमचे आमी,पान - 80)

हया कवितेंतल्यान कवी आपले सपन सांगता की तो सपनात सवण्यांची गीता आयकता पुण आताच्या काळांत सवणी ही खंय ना नपयत जाल्यात. आधुनीक करण म्हणटकच राना मारून व्हडली व्हडली घरा, इमारती आनी फॅक्ट्री जाल्यात जाणेकरून तांच्या आवाजान सवणी लागी येनात जर कांय झाडा आसात आनी तेका तेकुन जर फॅक्ट्री आसत जाल्यार त्या झाडार लेगीत ती राबीतो करीनात. फुडल्या पिळगेच्या भुरग्यांक वास्तवीक सवणी सावदा दाखोवपाक मेळचीना जर आमी अशीच पर्यावरणाची इबाडणी करीत रावल्यार तांका फोटो दाखोवन

वळख करची पडटली हे आमी चितपाक जाय आता आमचे कडेन उरल्या ती फकत सपना जातुंत आमी रान पळयतात.

जशी मनशांक सगळे कडेन शांतता जाय तशीच तांका लेगीत जाय आसता, जसो मनशांचो संसार आसता तसोच तांचो लेगीत आसता. सवणी - सावदा आपले घरटे झाडांचेर बांदता पुण दुरदैवान आमी झाडांची लेगीत नाशाडी करपाक पावता. हातूंतल्यान आमका कळटा की मनशांक कितलेय जरी दिले जाल्यार लेगीत ताज्याखातीर ते कमीच.

भूरगेपणातली झर.

मिर्गाचो पावस

एक सारको कोसळूंक लागतकच

त्या दोंगर पालसणांत

फुट्टाल्यो असंख्य रानझरी..

त्या काळार

सगळ्यांच भुरग्यांची आसताली

आपली अशी एक झर...

(आमचे आमी, पान - 26)

हया कवितेंतल्यान कवीन तांच्या भुरगेपणांतल्यो यादी सांगला. कशें तरेन तांचे भुरगेपण सैमान फुलुन गेल्ले. तांच्या वेळार आशिल्लो सैम आनी ल्हान-ल्हान गजालीनी जी मजा आनी सुख मेळटाले. हया कवितेन तांच्यो भावना व्यक्त जाल्लो आमका पळोवपाक मेळटा तशेच सैमाची कशे तरेन आधुनीक करणाक लागुन इबाडणी जायत गेला ते लेगीत सांगिल्ले आमका हया कवितेंत पळोवपाक मेळटा लेखक जशे सांगता की झरे ना नपयच जाल्या कारण रानमाथ्यार कितलीशीच शेवालां भोवुन गेल्यात म्हणल्यार रान ना जातकच दोंगर सपाट करतकच तें झरे फुटना पुरवोन वतात जाणेकरु कवि आपली त्या वेळार जाल्ली व्यथा हया कवितेंतल्यान मांडपाचो यत्न करता. तेच तरेन सैमाची परिस्थिती कशी आशिल्ली आनी आता कशी जायत गेला हे आमका हया कवितेंत पळोवपाक मेळटा. आदले आता कायच उरुंक ना आनी रानाची, सैमाची नाशाडी जायत गेला हे आमका हया कवितेंतल्यान सांगिल्ले पळोवपाक मेळटा.

खंयच्या रानातलें सुकणें

हें खंयच्या रानातलें सुकणें

म्हाका भेटूक येयलां...?

हे सुकण्या

हांव तुकां कितें म्हणूं

सोयरें काय जिवाभावाचें इश्ट ?

(आमचे आमी, पान - 34)

ह्या कवितेंत कवि एका सवण्या वांगडा संवाद सादपाचो यत्न करता. एके तरेन ताका तो प्रस्न विचारता ताका खोबरी सांगता पुण हे सगळे सांगतनाच ते सवणे उडुन वता कारण ते निमण्या झाडार आसता आनी ते झाड लेगीत कापुन उडयता. जेन्ना एखादे रान कापता वा एक झाड लेगीत कापले वता तेन्ना आमी हे चितीनात की त्या झाडार तांच्या घरट्यान ती परतुन योव शकना. मनीस स्वताच्या फायदयाक लागुन खुबशी पर्यावरणाची इबाडणी करता आनी त्या वेळार ताका कोणाचेच पडील्ले आसना. एक झाड लेगीत कापल्यार एखादया सवण्याचो वा आनीक खयच्या जीवाचो संसार वाटावता. जरी जनावरांक, सवण्यांक, जीवांक जाता ते मनशाक सांगपाक जायना म्हण मनीस आयज हे पर्यावरण, सैम नश्ट करपाचे पाप करीत चल्ला अशे तरेचो एक संदेश आमका ह्या कवितेंत मेळील्लो पळोवपाक मेळटा.

केन्ना पेटली ?

रान वाडलें रान वाडलें..

झाडाचें एक

पान झडलें पान झडलें..

रान वाडलें रान वाडलें

पाना पानार

केंण झडलें

आरे पळ्यात थंय

रान पेटलें रान पेटलें...

(आमचे आमी, पान - 41)

हया कवितेंत आमका कवि सांगता की मनीस जेन्ना आपल्या फायदया खातीर खंयचीय गजाल करता तेन्ना तो कोणाचेच चितना. जेन्ना तो रान कापून वा पेटोवपाचे चित्ता त्या वेळार फकत त्या रानांतली झाडाच जळून वचना, तर तातुंत वसरो घेतिल्ले जीव, किडी, मुयो, हुमले, वाळटी, सोशे, मोर, जिवाणी ही सगळी त्या रानान जळोन वता. रानाची नाशाडी जाताच पुण तांच्या वांगडा वेगवेगळ्या जनावरांची तशेच जीवांची लेगीत नाशाडी जाता. कवि हया कवितेंत

वाचप्यांक प्रस्न करता की है सगळे पळोवन आमची काळजा केन्ना पेट्टली? आमी केन्ना हे संगळे थांबयतली? असो प्रस्न ते करता पर्यावरणाची परिस्थिती आताच्या आधुनिक करणाक लागुन खुब बीकट जाल्ली आमका पळोवपाक मेळटा. जर आमी हे थांबोवना जाल्यार फाल्याच्या फुडले पिळगेक रान आनी ही संकल्पनाच कळचीना हे आमी समजपाक जाय असो संदेश ह्या कवितेंतल्यान आमका मेळटा.

संदर्भ

1. पर्येकार, प्रकाश. आमचा आमी. शाल्मली क्रिएशन्स, धावें-तार, वाळपय, सतरी, गोंय, आगस्त 2013.
2. कुडतरकर, शाब. वावझड. वाळपय, सतरी गोंय: गोवा कोंकणी अकादेमी, 2010.
3. गांवकार, महादेव. वझरो. आमचे दायज प्रकाशन, होंडा सतरी गोंय, जुलै 2023.
4. गावस, गोपीनाथ. घोले घोले, लोका प्रकाशन घोटेली. केरी सतरी - गोंय 2012.

निश्कर्श

‘सत्तरी म्हालांतल्या वेंचीक कवींच्या संदर्भांन कोंकणी कवितेंत समाज वेवस्था आनी पर्यावरणीय विचार’ ह्या प्रबंधिकेंत वापर जाल्ल्या कविता संग्रहांनी मुखेलतायेन समाज वेवस्था आनी पर्यावरण आयिल्लो दिश्टी पडटा. शाबा कुडतरकार हांच्या ‘वावझड’ ह्या कविता झेल्यांत गांवगिरी उतरां आयल्यात. कवितेनी भूंयपूताची तळमळ, हुंकार, शेक, अधिकार ह्या सगळ्या भावनांचो आस्पाव तांच्या कवितेनी जाल्लो पळोवपाक मेळटा. तशेंच प्रकाश पर्येकार हांचो ‘आमचे आमी’ ह्या कविता संग्रहांत समाज आनी पर्यावरण ह्या विशयांक धरून चड प्रमाणांत कविता आयिल्लो आसा ज्यो साध्या सरळ उतरांनी लोका मेरेन पावता. पर्यावरणाची संवेदना आनी पर्यावरणा खातीर आशिल्लो प्रेम तांच्या कवितेनी दिसून येता. गांवगिरी भास आनी प्रतिमांचो वापर तांच्या कवितेनी जाल्लो पळोवपाक मेळटा.

गोपीनाथ गावस हांच्या ‘घोले घोले’ ह्या संग्रहांत सामाजीक तशेंच पर्यावरणाचेर आधारीत कविता आयिल्ल्यो आसा जातूंत ह्या कविता झेल्याचे खाशेलपण म्हणल्यार, कवितेंत वापरील्ली भास. ज्या वाठारांतल्यान कवी येता ताचे वास्तवीक चित्रण आनी तांची बोली भास तांच्या कवितेनी कवीन वापरल्या आनी ताकाच लागून ह्या कविता संग्रहाक हेरा परस वेगळो थारायता. तशेंच महादेव गांवकार हांचो ‘वझरो’ ह्या कविता संग्रहांत आताच्या

आधुनिक काळांतल्यो कविता आयिल्ल्यो पळोवपाक मेळटा. तसोच समाजाचे वास्तवीक चित्रण आनी अणभव तांच्या कवितेनी आयिल्ले आसा.

प्रकाश पर्येकार हांची 'केन्ना पेट्टली' ह्या कवितेंत तांच्याणी पर्यावरणाची संवेदना मांडल्या जातूंत कवी मनशाक पर्यावरण वाचोवपा खातीर जागृत करता. पर्यावरण संवेदना, समाज मानसीकता तशेंच हेर विशय लेगीत लेखकान हाताळिल्ले आसात. 'घोले घोले' ह्या संग्रहांत लेगीत खुबशां सामाजिक गजालींचेर कवीन कळत नकळत बडी मारिल्ली आसा जातूंत समाजांत जावपी घडणुकांचेर कवी उजवड घालतात. तशेंच शाबा कुडतरकार हांचो 'वावझड', प्रकाश पर्येकार हांचो 'आमचे आमी', गोपीनाथ गावस हांचो 'घोले घोले' आनी महादेव गांवकार हांच्या 'वझरो' ह्या सगळ्या कविता संग्रहांतल्यान खूब कितें शिकपाक मेळटा.

आदारावळ

1. पर्येकार, प्रकाश. आमचा आमी. शाल्मली क्रिएशन्स, धार्वे-तार, वाळपय, सतरी, गोंय, आगस्त 2013.
2. वजरीकार, प्रकाश. वज्रघात. प्राची प्रकाशन, वजरी साखळी, गोंय, जून 2010.
3. पवार, राजय. कोंकणी कवितेचो इतिहास(1960 ते 1990 मेरेनची कोंकणी कविता). सानिका प्रॅडक्शन, बोरी- फोंडे, 2014.
4. वजरीकार, प्रकाश. सावळ (समिक्षा). प्राची प्राकाश वजरीकार प्राची प्रकाशन, वजरी साखळी, गोंय, जून 2023.
5. फडते आखाडकार, विनायक. लोककलानंद. विठ्ठल कला आणि सांस्कृतिक मंडळ, आखाडा- सांतइस्तेव्ह, तिसवाडी-गोंय, 2011.
6. सातोस्कर, बा. गोंमंतकः प्रकृती आणि संस्कृती खंड १ ते ३. शारदा प्रकाशन, पणजी-गोवा, 2009.
7. गांवकार, भालचंद्र. साहित्य- एक भासाभास, मित्र प्रकाशन, किटोलें फोंड - गोंय, पान क्र -25
8. पवार, राजय. कोंकणी कवितेचो इतिहास, सानिका प्रॉडक्शन, बोरी - फोंडे गोंय, पान क्र -9
9. चोपडेकार, हनुमंत. मोलावणी, भूमी प्रकाशन 2021, पान क्र -79

10. पर्येकार, प्रकाश.आमचे आमी, शाल्मली क्रिएशन्स, वाळपय सतरी - गोंय, ऑगस्ट 2013, पान क्र -05

11. र.पं. कंगले हांचे विचार आसा, कवितेची निर्मिती प्रक्रिया आणि 1990 नंतरच्या कवितेची रूपविशेष, 2005

पी.एच. डी

1. पवार, राजय. सोध प्रबंद, कोंकणी कवितेतले गोंयचे समाज दर्शन, गोंय विद्यापीठ, 2011.
2. प्रकाश पर्येकार. महाबळेश्वर सैल हांच्या कादबऱ्याचें समाजशास्त्रीय अध्ययन, गोंय विद्यापीठ, 2015.

मुलाखत

1. गोपीनाथ गावस, ता-15 मार्च 2024, होंडा सतरी.
2. महादेव गावकार, ता-10 फेब्रुवारी 2024, होंडा सतरी.